

Petr Mařa

ZDENĚK VOJTĚCH Z LOBKOVIC, POLYXENA
Z PERNŠTEJNA A JEJICH KORESPONDENCE
Poznámky k edici Pavla Marka

Více než sedm set stran čítající svazek, který zahrnuje novou edici řadu *Prameny k českým dějinám 16. až 18. století*, již začal vydávat Historický ústav Jihočeské univerzity, přináší česko-španělskou edici dopisů, které si v letech 1618-1627 vyměnili nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch z Lobkovic a jeho žena Polyxena z Pernštejna.¹⁾ Nejde o zcela neznámý pramen, avšak historikové jej doposud obcházeli velkým obloukem a jeho obsah nebyl znám: Počé, co dopisy nepřilíš důkladně pročetl Antonín Gindely, byla z této korespondence dlouhou dobu citována prakticky pouze věta, v níž se nejvyšší kancléř v roce 1627 vyjadřoval k Rudolfové Majestátní a Obnovenému zřízení zemskému (a to ještě ve značně sporném překladu).²⁾ V devadesátých letech minulého století posloužila korespondence za základ dvou diplo-

¹⁾ Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o zvrátě starého světa. Maržélská korespondence Zdeníka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*, České Budějovice 2005. Autorovi recenzované práce patří dík za přečtení tohoto textu a za podrobný komentář; díky němuž jsem mohl při jeho konečné redakci odstranit řadu chyb a lépe formulovat některé pasáže.

²⁾ Anton GINDELY, *Waldstein während seines ersten Generalats im Lichte der gleichzeitigen Quellen 1625-1630*, 1-2, Prag-Leipzig 1886, zde 2, s. 32nn.

nových prací, z nichž byly v roce 1995 publikovány dvě stručné a nepřilíš zdařilé, byť z nedostatků jiných prací o kanceléři Lobkovicovi hojně citované studie.³⁾

Obě tyto státi je možno znovu zapomenout, jelikož celý tento soubor korespondence byl nyní vydán Pavlem Markem, a to nejen v úplnosti, nýbrž také s českým překladem, s dvojjazyčným (českým a španělským) vědeckým aparátem, doplněným o německé registry, s obsáhlou úvodní státi v češtině a s bohatou obrázkovou přílohou vztahující se k Lobkovicům a k osobám, o nichž se v korespondenci píše. Touto impozantní edicí se zároveň představuje nový badatel nad dějiny české šlechty v raném novověku, od nějž lze v budoucnu bezpochyby čekat ještě řadu zajímavých výsledků. Vydány soubor zahrnuje 175 dopisů (114 Lobkovicových a 61 Polyxenových) různé délky (od útržků a krátkých vzkazů až po několikasrátkové texty), přičemž jde o pouhé torzo, jež zbylo z velmi čilé korespondence (s. 24). Jazykem dopisů je až na nepatrné výjimky španělština.

Jestliže ze zmíněných dvou státi z roku 1995 nebylo vůbec jasné, zda je tato korespondence po obsahové stránce skutečně natolik hodnotná, aby si zasloužila ediční zpracování, Markova edice tyto pochybnosti snadno rozptýlila. Dopisy lobkovicých manželů jsou důležitým doplněním dosavadní prameny základy, a to nejen proto, že z převratných dvacátých let 17. století posrřadáme rozsáhlejší soubory privátní šlechtické korespondence, ale především z toho důvodu, že pocházejí od osob, které se nacházely v centru dění, a také proto, že jde o velmi odševnělou a otevířenou korespondenci.⁴⁾ Dopisy prozrazují bystré pozorovatele: Hned první zde uvedený dopis z července 1618, v němž Polyxena podává duchaplný rozklad o převratném dění v Praze, o aktuální politické situaci, o otázce dědičnosti českého trůnu a o vztahu Čech a Svaté říše římské, patří k vůbec nejzajímavějším listům, které byly v této době v Čechách sepsány, a zasloužily by si důkladnější rozbor.

Obsah korespondence je níméně značně rozmanitý a sahá od otázek vrcholné politiky až ke zdravotním obtížím svých pisatelů. Podstatný prostor je samozřejmě vyhrazen rodinným záležitostem – zejména otázkám hospodaření, splácení dluhů, obchodování s konfiskovanými statky, rekatolizace na lobkovicých statech – a dopisy přinášejí rovněž zajímavé postřehy o výchově jediného syna nebo o sporech uvnitř Polyxenina fraucimora (č. 490, 154). Pozornost pisatelů je ovšem upřena i na dění mimo domácnost a panství – v přibuzenstvu, v české aristokratické spo-

3) Štěpánka KUTIŠOVÁ, *Zádeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. Pokus o profil osobnosti*, Opera historica 4, 1995, s. 91-106; Petr LUTTER, *Politický a společenský život na dvoře Ferdinandu II. během 20. let 17. století ve světle španělské korespondence Zádenka Vojtěcha Popela z Lobkovic a jeho manželky*, Opera historica 4, 1995, s. 107-124.

4) Vydané dopisy (celkem 102) Albrechta z Valdštejna tchánovi Karlovi z Harrachu jsou stručnější, odlišnější a obsahově jednodušší, viz Ferdinand TADRA (Hg.), *Briefve Albrechtis von Waldstein an Karl von Harrach (1625-1627)*, Fontes rerum Austriacarum 41, 1879, s. 239-492.

lečnosti, u císařského dvora nebo na válečném poli. Jedinečnosti dopisů Zdenka Vojtěcha a Polyxeny přitom spočívá především v tom, že nabízejí fascinující pohled za řásadu kultivované dvorské „disimulace“, která v této době určuje povahu většiny epistolárních pramenů z prostředí vysoké šlechty: Oba manželé si totiž sdělují věci, které se běžně přednímem písemného sdělení nestávaly. Obsah korespondence do-kládá, že se oba manželé pohybuji ve světě obrovské sociální rivality. Velmi obozřetně proto pozorují chování současníků ze své společenské vrstvy a snaží se za předstíráním rozpoznat skutečné záměry stejně tak, jako se snaží odlišit každodenní životní standard svých současníků od jeho příležitostné okázalé demonstrace.⁵⁾

Dozvídáme se tak kaleidoskop pozoruhodných informací o řadě čelných osobnosti tehdejšího zemského a dvorského života – můžeme výběrově zmínit Karla z Liechtenštejna, Jaroslava Bořitu z Martince, Pavla Michnu, Vilema Slavatu, Marii Magdalenu Trčkovou či Albrechta, Adama a Maximiliana z Valdštejna, což není ani zdaleka úplný výčet. Velký prostor je věnován blízké spřízněným rodinám – Berkům, Fürstenberkům, Salmům a řadě dalších. Některé pasáže přecházejí v podrobná líčení, jaká se v soudobé šlechtické korespondenci nalézají zřídka – viz např. Lobkovicův komentář k chování Polyxenina synovce a císařova komorníka Vratislava Eusebia z Pernštejna na císařském dvoře (s. 251n.). Korespondence vcelku potvrzuje obraz energické Polyxeny z Pernštejna, jež neváhá manželovi mluvit do osobního obsazení české dvorské kanceláře (s. 496) a s nenucenou elegancí spráda dynastické aliance napříč regiony katolické Evropy – viz její převyprávění nezávazného rozhovoru, který vedla v roce 1626 s auditozem vévody z Gunistally o možném spříznění mezi Lobkovicí a Gonzagy (s. 508n.), nebo její podíl na sňatku své italské neleté s Jirím Adamem z Martince.

Překvapí rovněž absence zmínek o některých významných osobách. Jen nepatrně se dozvíme např. o Otovi z Nostic, Lobkovicově zástupci v české dvorské kanceláři, který právě ve dvacátých letech prodělal velký společenský vzestup a začal svému nadřízenému konkurovat rovněž svým vlivem u dvora (účastnil se čím dál častěji diplomatických porad a byl rovněž jedním z členů komise k revizi českého zemského zřízení, do níž Lobkovic, jak známo, povolán nebyl).

Velká části informací obsažených v korespondenci je níméně značně nekonkrétní a zůstává skryta za náznamy. Marek jen zřídka rozebírá, co je vlastně přednímem sdělení, a bez znalosti kontextu nelze často rozhodnout, o čem si vlastně kancelář a jeho žena psali. Některé poznámky vzbuzují zvědavost – např. opakující se narážky na zabití novorozeňal narozených z mimomanželských (?) svazků české šlechty (s. 178, 412) – avšak více než tyto narážky z textu obvykle vydedukovat

5) Zajímavé je např. do jaké míry si Lobkovic i jeho žena všimnili hmotné úrovně (vybavení domu, strava, oděvy apod.). Viz např. Polyxenina zpráva o svatbě Adama Erdmanna Trčky v srpnu 1627 („nabavice zhořovená z barevného sukna, o němž tvrdili, že je ze stříbra, ale nebylo“). Tamtéž pokus porovnat počet přítomného služebnictva s jeho běžným stavem, s. 551-553.

nelze. Řada zajímavých údajů v této korespondenci tak bude moci být využita teprve tehdy, podaří-li se je zasadit do správných souvislostí.

Ale i přesto podávají dopisy velmi cenný obraz o poměrech panujících v tehdejší aristokratické společnosti. Na první pohled zaráží četnost a razance jízlivých soudů o osobách z okoli obou manželů. Tušilo se sice, že vztahy v rámci zdanlivě soudržné skupiny české katolické šlechty nebyly ve dvacátých letech 17. století ideální, ale teprve tato edice dokládá, jak ohromná napětí zde panovala a jak urputný mocenský boj probíhal na pozadí majetkové a titulární přestavby české šlechty v této době. Dopisy tak ve svém úhrnu nabízejí zcela nový pohled na poměry uvnitř aristokratické společnosti pobělohorského desetiletí a Markova edice se v tomto směru skutečně doplňuje s tím, co na základě zcela jiných pramenů a pro poněkud odlišný výsek tehdejších společenských elit nedávno shrnul Alessandro Catalano.⁶⁾

Nejvyšší kancléř a jeho choť nenechávají suchou nit takřka na nikom ze svého okolí (s výjimkou členů dynastie, o nichž naopak hovoří s důstojnou zdvořilostí). V některých případech můžeme dokonce sledovat, jak se postoj Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny k jednotlivým postavám vyvíjel. Defenestrování mistodržící jsou dobrým příkladem. Vilem Slavata, zmíněný již v listě č. 1 z července 1618 s jistým kritickým ošsmem, se ve dvacátých letech postupně stává třetím stále četnějších neucitých poznamenek, souběžně s tím, jak se ze spolubojovníka proměňuje v Lobkovicova mocenského rivala, jenž se postupně zabývá ve Vídni, získává důvěru panovníka a přístup do tajné rady, navazuje přibuzenské svazky s hlavními císařovými ráci a směřuje nakonec k převzetí Lobkovicova úřadu. Zejména v Polyxeninych listech tato nedůvěra přechází v otevřenou nevrážlivost. Naopak vztah Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny k Jaroslavu Bořitovi z Martinic se postupně zlepšuje: I to má svůj důvod, neboť sňatek Martinicova syna s Polyxeninou italskou neteří v roce 1626 se Martinicové začleňují do lobkovicického přibuzenského klanu a stávají se důležitými spojenci nejvyššího kancléře v zemském aparátu.

Vcelku ovšem zůstává obřízité posoudit, které z invetiv obsažených v této korespondenci máme brát vážně a co jsou pouze zlé pomluvy. Jisté je, že jde o zaimavou výpověď o společnosti české šlechty v této přebrané době a že je tyto dopisy možno využít při studiu celé řady témat, mezi něž patří např. císařský dvůr, pobělohorské konfiškace či česko-španělské vztahy.

Cílem tohoto příspěvku, jež se rozsahem i zaměřením vědomě vymyká běžné recenzi, však není interpretace lobkovicické korespondence po obsahové stránce, nýbrž zhodnocení její edice (včetně některých upřesnění a doplnění). Následující poznámky proto budou rozděleny do čtyř bloků podle hlavních problémů, kterým

Pavel Marek jako editor korespondence čelil: paleografického, jazykového, identifikačního a interpretačního.

1) Listy Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny jsou autografy, přičemž ani jeden z obou rukopisů nelze označit za snadno čitelný. *Paleografickou* stránku věci Pavel Marek přesto zvidl – pokud mohu posoudit na základě porovnání několika náhodně vybraných pasáží edice s originály korespondence – znamenitě a jeho transkripce je nejen úplná, ale také velmi kvalitní.

S drobnými nepřesnostmi při přepisu pramene je přesto nutno počítat, zejména v případě některých méně obvyklých vlastních jmen, což vede občas ke zmatkům při identifikaci. Tak je třeba místo „*Pedro de Medrias*“ (s. 184) číst „*Pedro de Medices*“, čímž je možno tohoto blíže neurčeného velitele kompanie ztotožnit s důstojníkem císařské armády Pietrem de' Medici, jehož jméno je v těžce hispanizované podobě doloženo i v jiných dobových dokumentech.⁷⁾ Chybným člením se do dopisu z 24. dubna 1624 dostal „*conde Gunerstorf*“ (s. 278), kterého Marek umáhleně identifikuje jako Jiřího Teufla z Gunterstorfu, což je očividná myška. *Hrabětem*, o němž je zde řeč, totiž sotva může být *svobodný pan* Teufel z Dolních Rakous. Jméno samo ostatně prokazatelně začíná charakteristickým Polyxeniny „*p*“ a čelí bych její (byť nikoliv s absolutní jistotou) jako „*Punistorf*“. Tím by bylo možno osobu s vysokou dávkou pravděpodobnosti ztotožnit s Václavem z Rozdražova (†1625), který byl v dobových pramenech nazýván (z titulu své slezské državy) „*Graf von Pomsdorf*“.⁸⁾ Václav z Rozdražova byl s Lobkovicí blíže spřízněn, a tím by se také vysvětlovalo, proč mu Lobkovic hodlal, jak o tom v dopise píše, pronajmout své moravské statky.

Chyby do třetice poznamenaly transkriptci některých přípisů na adresních stránkách dopisů: Na dopise č. 3 zřejmě není napsáno „*Nejvyšší [trau] kancléřovy*“ (s. 166n.) – nejspíše zde došlo k záměně „*p*“ za „*f*“. Nespávně byl přepsán německý přípisek Lucie Otylie Slavatové z Hradce na adresní straně Polyxenina listu manželovi z 3. dubna 1624 (s. 272): *Namisto „Eur Gnader“ je třeba číst „Ehe“, čímž se mění smysl: Doručitel dopisu má vyzvat adresáta ů. Lobkovic, aby silbil, že vyplní to, oč jej Polyxena v dopise žádá, dříve než jej otevře („... Ehe si es eröfnet ...“). Nepochopený, a tudíž zcela zmateně přeložený přípisek, začínající slovy „*Mein lieber her graf, pane Stenkhö*“, kromě toho dostane smysl teprve tehdy, uvedomíme-li si, že se neobraci ke kancléři, nýbrž právě k doručiteli dopisu, Zdeňku Lvovi Libštejnskému z Kolovrat, o němž se v listu hovoří a jenž má být přítomen jeho otevírání. (K dovoření znatku její Marek zamění za Jindřicha Libštejnského*

⁷⁾ Viz např. *Documenta Bohemica bellum tricenale illustrantia III*, Praha 1976, 120

(č. 346).

⁸⁾ Viz např. *Směny české od léta 1526 až po naši dobu* 8 (1592-1594), Praha 1895, s. 804.

z Kolovrat; nebyl to ovšem Jindřich, nýbrž právě jeho bratr Zdeněk Lev, kdo byl v dubnu 1624 obdařen hraběcím titulem, přesně tak, jak se o tom v Polyxenině listu hovoří,⁹⁾

Jiné chyby se mohly do textu vloudit rovněž při členění textu do větných celků pomocí interpunkce (s. 136). Tak čteme např. v Markově transkripci Polyxenina listu č. 152 následující inaktivitu vůči Vilému Slavatovi: „*Cierta parece loco. Perena el Papazoni, ayuda de la camera del Amo, le tiene por tal ...*“, což Marek překládá jako: „Zdá se být úplný blázen. Perene Papazoni, pomocník z panovníkovy komory, jej má za blázna ...“ (s. 548/550). Do edice tak vstupuje neexistující osoba s křestním jménem „Perene“ a přijmením „Papazoni“ (s. 550, pozn. 17). Ve skutečnosti zde Polyxena měla na mysli *Giovanna Battista* Papazoniho, služebníka v panovníkové komoře (Kammerdiener), a slovo, které Marek přetlumočil jako „Perena“ a pochopil jako křestní jméno, se zřejmě vztahuje k předchozí větě: *loco perenne*, věčný blázen.

V Markově jinak velmi pečlivě transkripci jde jistě o výjimky, ale je třeba s nimi při práci s korespondencí počítat, neboť mohly změnit smysl výpovědi.

2) Pavel Marek se ovšem nespokojil s prostým přepísem korespondence, nýbrž zvolil k užívání ohleduplnou a v důsledku dosti náročnou variantu: Přeložil totiž všechny dopisy v úplnosti do češtiny. To lobkovicou korespondenci nepochybně zpřístupňuje mnohem širšímu okruhu příradyých uživatelů. Zároveň si tím ovšem Marek stanovil značně obtížný úkol. Překážku představovala jak jazyková stránka textu, proloženého deskami speciálních dobových termínů, slov a obrátů přejatých z jiných jazyků a obtížné přeložitelných (či zcela nepřeložitelných) idiomů, tak jeho stránka věcná: Témata, o nichž si kancléř a jeho manželka dopisovali, totiž často nejsou zcela zřejmá a Pavel Marek byl při překládání leckdy velmi nejasného a navíc „lingvisticky nepřehledného“ (s. 33) textu nucen k jeho interpretaci, což obsah korespondence při vši chvalyhodné snaze o maximální věrnost španělskému originálu a navzdory účtyhodné překladatelské invenční na mnoha místech posunulo, zkrátilo nebo dokonale znejasnilo. (Marek si je tohoto problému zčásti vědom a v ediční poznámce uvádí, že nejde o doslovný překlad a že je misivý třeba „přístupovat k překládání jako k jedné z možných variant“, s. 134.)

Svou roli přitom sehrála také neznalost některých dobových reálií a kontextů. Když se v korespondenci např. hovoří o „*Consejo de Estado*“, je správný překlad samozřejmě „státní rada“, nikoliv „státní rada“ (s. 344n.) či „královská rada“ (s. 466/468). Slavata nebyl jmenován „do funkce výkonného komisaře státní rady“, nýbrž – jak zni v daném kontextu jediný správný překlad španělského „*efetivo del Consejo*“ – skutečným tajným radou (srov. s. 532/536). „*El Camerero*“ je samo-

⁹⁾ Vlastním! BORŮVKA, *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, in: Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000, s. 5-127, zde 47.

zřejmě komorní soud, nikoliv soud zemský (s. 392n.), zatímco „*Consejeros de la Camlajra*“ budou zřejmě radové české komory, nikoliv „členové komorní rady“ (s. 457n.). Naproti tomu „*caudillos de la Camlajra*“ lze spíše než jako „komorní rytíře“ označit jako kavalerii (tj. šlechtice) z panovníkovy komory, tedy komorníci (s. 260/262). Pokud Lobkovic v lednu 1622 píše, že při cestě s císařským dvorem do Innsbrucku obědval „*con los de la Camlajra*“, má tím na mysli komornickou tabuli, nikoliv zástupce dvorského komory (s. 194n.). „*Burgavia Gracera*“ je samozřejmě purkrabí hradeckého kraje, nikoliv „hradečanský purkrabí“ (s. 264/266), a v únoru roku 1624 se jim ostaně stal *Kryštof*, a nikoliv *Jan Jindřich* Chanovský. „*Capitan mayor*“ ve Slezsku není „vrchní kapitán“ (s. 530), nýbrž vrchní hejman (Oberhauptmann), „*el Palatino*“ není „kurfiřt“ (s. 157/160), nýbrž falckrabě. „*Richieres*“ na lobkovicím panství nejsou „vůdci“ (s. 302-304), ale spíše rychtáři a „*los sientes*“, kteří v lednu 1622 v Enži žádají císaře o audienci a přimášeji mu dar 40 tisíc zlatých, nejsou „vyslanci města“ (s. 192n.), nýbrž stavý Horních Rakous (nebo nanejvýš stavovští „Verordnete“).¹⁰⁾

Podobných významových posunů je v textu bohužel poměrně velké množství: „*La inestidura y el feudo*“ je udělením léna, nikoliv „plnou mocí nad (...) lénem“ (s. 395/397). Výraz „*competencia*“ zase označuje sporný nárok na přednost a pro správný překlad je zapotřebí odmyslet si jeho významové pole v moderní češtině: Pokud šlechtici půjčují panovníkovi peníze „*por (...) competencia*“, nečiní tak, jak Marek překládá, „pro svou příslušnost“ (s. 286n.), nýbrž z rivality. V roce 1626 se pak komorní soud nemohl konat ne proto, že „je jeho svolání v kompetenci starých rodů a nově ustanovených pánů“, nýbrž proto, že mezi starými a novými pány došlo ke sporům o přednost („*por que aia competencia entre los viejos nacidos y hechos barones del Emperador*“, s. 457), což znamenalo řádný chod tribunálu. Ke sporným nárokům na přednost odkazuje také slovo „*preceder*“, jež v daném kontextu neznamenná „předstát“, nýbrž předcházet („*quien precedera, ¿él o el Negritio?*“, s. 459). „*La tassa de pagar para hasser escribir las hasstendas vendidas del Amo*“ označuje dozajista taxu na prodej konfiskovaných statků, nikoliv „plabu daní, neboť je třeba sepsat statky, které panovník prodal“ (s. 394/396). O kancelářskou taxu (a nikoliv „daní“) jde rovněž v roce 1624, když se Liechtenstejn snaží zaplacení taxy vyhnout („*escabalar de aquella tassa*“) a Lobkovic vše světluje mistokancléř Nosticovi (s. 349/353). Ani výraz „*las coleturas*“ neoznačuje „[v]ýběr daní“, nýbrž kolatury (patronátní práva), už proto, že se zde hovoří o jejich svěcení arcibiskupovi (s. 488/491). Pod tajemným označením „osm Zanů“, kteří vystoupili při jedné masopustní zábavě roku 1624 (s. 262) je možno si představit osm dvorů převlečených za šašky (ital. zanni), zatímco „*mascaras*“, které tancovaly při násle-

¹⁰⁾ Ke snahám hornorakouských stavů dosáhnout audiencie u císaře podrobně Hans STURMBERGER, *Adam Graf Herberstorff. Herrschglj und Freihelt im konfessionellen Zeitalter*, Wien 1976, s. 125nn.

dujícími vystoupení, jsou samozřejmě „masky“, nikoliv „maskarády“ (s. 260/262). „Rastuber“, v níž Ferdinand II. udělil roku 1625 audienci uherským stavům, bude patrně *Rasthuben*, jedna z ústředních prostor císařského dvora, nikoliv „červená světnice“ (s. 439/442). Zcela mylný je pak překlad obratu „*motu propria*“ jako „vlastní motto“ (s. 370/372).

Polize navíc Markovi činila dobová lékařská terminologie, kterou se namísto užiti adekvátních ekvivalentů dobové češtiny pokusil modernizovat (viz editiční poznámka, s. 134). Překládat „*el catarro*“ jako „nastuzení“ (s. 185–187) sice v dané souvislosti vecku vysvětluje situaci (vzápětí se totiž dozvídáme, že šlo o „*catarro en el pecho*“, s. 186), avšak je to zbytečně nepřesné, neboť se tím stírá souvislost s humorálně patologickým systémem dobové medicíny. Pod označením „katar“ se navíc (alespoň v dobové češtině) mohla ukrývat řada jiných tělesných neduhů.¹¹⁾ Stejně tak „*alproses*“ paní purkrabové by možná bylo lépe přeložit slovem „dná“, spíše než významově specifickým výrazem „artroza“ (s. 470).¹²⁾ Odhlédneme-li od těchto drobností, dochází v řadě případů k značnému významovému posunu: Léčebnou metodu označovanou v lobkovické korespondenci pomocí slovesa „*purgarse*“ (s. 230, 283) nebo podstatného jména „*purga*“ (s. 185n., 202, 557) překládá Marek důsledně jako posušení žilou. Domnívám se však, že výjma jednoho případu, označení mimochodem jako „*la purga sangria*“ (s. 285), mohlo jít rovněž o umělé vyvolávání stolice prostřednictvím laxativ, tedy o stejně obvyklou léčebnou proceduru ve své době, popř. o kombinaci obou metod.¹³⁾

¹¹⁾ Slov. významově zcela odlišné použití téhož slova v dobové češtině: „*Můj cathar z teny nohy dal mi se do pravy ruky, kerd mi tak hrubé otekla, že žádným přsem vládnouti nemohu a musím v lazi zstávat*“, Vilém Slavava synu Adamu Pavlovi, 15. listopadu 1651, Státní oblastní archiv v Třeboni, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavaů, karton 24; „... *při mém catharu podagryskem* ...“, yž témuž, 3. října 1646, tamtéž; „... *cathar aneb podagra* ...“, yž témuž, 11. února 1642, kniha 1642.

¹²⁾ Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses Vollständiges Universal-Lexikon Aller Wissenschaften und Künste* 1-32, Halle-Leipzig 1732-1754, zde 2, sloupec 1707, uvádí jako německé synonymum k výrazu „*arthritus*“ právě slovo „*gicht*“, tedy dna.

¹³⁾ J. H. ZEDLER, *Universal-Lexikon*, zde 29, sloupec 1670; „*Purgation, Purgatio* (...) *eine Sauberung oder Reinigung des innerlichen Leibes, wird verstanden, wenn man entweder von feyren Saeken, oder nach eingekommener Artzey, ofi zu Stuhl gehet, und den Leib von bösen Sachen reiniget* (...) *Die Galenici machen einen besondern Unterscheid unter Purgatio und Evacuatio. Durch diese verstehen sie eigentlich nichts anders als die Aderlaß; durch jene aber die von der Natur erregten Stuhlgänge*.“ Obě léčebné metody byly často kombinovány. Např. Adam mladší z Valdštejna byl zvyklý jednou ročně (nejčastěji v dubnu či květnu) podstoupit tuto léčbu, přičemž jeden den „*přijímal posílení*“ a den nebo dva dny nato „*posušíl krev*“, Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvora, Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997, 9-10, května 1604, 21-22, května 1605, 20-21, května 1609, 30, dubna – 1. května 1611, 27, a 29, dubna 1612, 3-4, června 1614, 18-19, dubna 1616, 7, a

Nemoc nazvanou „*cameras de sangre*“, již v roce 1627 trpěla dcera Maximiána z Valdštejna, přeložil Marek obratem „*Imjá něco s krví* (s. 551/553), ač jde (ve tvaru *camaras de sangre*) o dobové označení úplavice. Naproti tomu „*un cristet*“, který byl na úmrtím loži třikrát podán těžce nemocnému Ladislavovi z Lobkovic, očividně nebyl „*klystýr*“ (s. 185-187), nýbrž skutečný křystal. Překládání dráhotokamů a polodráhotkamů na nemocné tělo totiž bylo v raném novověku považováno za léčebný prostředek, jak se dočtema ještě v Zedlerově Lexikonu: „*Was den Gebrauch und Nutzen deren Crystallen anlangt, so (...) haben [sic] auch in der Artzey ihren Nutzen, angesehen der ganze Crystall wegen seiner kühlenden und anhaltenden Krafft* (...) *in hizigen Fiebern unter der Zunge gegen den Durst, und in der Hand gegen die Hitze gehalten* ...“¹⁴⁾ Právě takto zřejmě nechal Zdeněk Vojtěch (on sám byl iniciátorem této léčby) přiložit křystalý na tělo svého umírajícího bratra, namísto aby jej trápil výplachem střev. Je to tím pravděpodobnější, že – jak se z Lobkovicova dopisu dozvídáme – zprvu nebyl k dispozici lékař, nýbrž jen lékárník, jenž „*cristet*“ přiložil („*aplico*“, s. 185).

Zdravotní obříže Adama Gottfrída Berký, které jsou v jednom dopise charakterizovány slovy „*etico o fisco*“, překládá Marek z nedostatku jímého řešení a oprávněnými pochybnostmi jako „*ztrátu etiky* [?] anebo souchoiny“ (s. 439/442). Výraz „*hético*“ ovšem nemá s etikou nic společného; jde totiž o synonymum ke správně přeloženému výrazu druhému („*fisco*“ = souchoinářský), avšak v dobovém medicinském diskursu toto slovo odkazovalo k sice podobné, nicméně co do příznaků i podstaty odlišné defimované chorobě („*febris hectica*“, dlouhodobá nepřetržitá vysílující horečka způsobující celkovy tělesný rozklad, avšak nesouvislejší nutně s hnisáním plic). Teprve v souvislosti s objevem příčin tuberkulózy na konci 19. století získala obě slova synonymní význam.¹⁵⁾ Také významově pole dobovho termínu „*hyppochondriaco*“ neodpovídá dnešnímu výrazu „*hypochondrický*“ (s. 327/331) a užíval tento překlad bez vysvětlující poznámky je matoucí. Ke zvlášť kurioznímu výkladu pak svedl Pavla Marka výraz „*el paraxismo*“: Polyxena se v jeho překladu světnje manželovi, že jí „*napadl onen paraziti*“. Ve stejném dopise se praví, že se „*má paraziti vrátit*“ také Janu Rudolfovi Těčkovi (s. 460/462), a v listu č. 132 se můžeme s údivem dočíst, že Karla z Liechtenštejna postihly dokonce „*dva parazity*“

9. května 1617. Podobně Kryštof mladší z Lobkovic roku 1603 („*Přijímal sem líkárství* ...“, 6. května, „*Posušíl sem žilou*“, 8. května) a 1604 („*Přijímal sem purgaci malou* ...“, 26. dubna; „*Žilou posušíl sem* ...“, 27. dubna), Roundnická lobkovická knihovna, zámek Nelahozeves, sign. VII Ad 119. Zdeněk Vojtěch se o přijímané laxativ zmiňoval ve svém deníku („*Accepi pilulas et purgavi me et tota die mansi domi*“, 8. února 1603; „*Sumpsi purgationem*“, 28. června 1609), tamtéž, sign. VII Ad 118.

¹⁴⁾ J. H. ZEDLER, *Universal-Lexikon*, zde 6, sloupec 1778.

¹⁵⁾ Vittorio BARTOLI, „*Etico*“ („*Inf.*“ XXX 56) *con il significato di 'fisco': un persistente errore ottocentesco?*, Studi Danteschi 70, 2005, s. 87-102.

horečky" (s. 492n.). Výraz samozřejmě neoznačuje cizopasniky, nýbrž obyčejný paroxysmus (záchvat) a je s podivem, že tato a jiná podezřelá místa nevybudila nedůvěru recenzenta a redaktora svazku.

V řadě případů Marek překládá španělské výrazy pomocí termínů moderní češtiny, aniž by užil adekvátních ekvivalentů češtiny dobové. Je sice zbytečně překládat „*compañía*“ jako „rola“ (s. 249/252), „*memoria*“ jako „prosebný list“ (s. 249/251) či „žádost“ (s. 294/295), „*presidencia*“ jako „představený“ (s. 337/339) a „*corrosios*“ slovem „pověřenci“ (s. 270/271), avšak nedochází tím k žádnému věcnému zkreslení, stejně jako když překládá „*los condades*“ v souvislosti Uthrami jako „hrabsví“ (s. 270n., 438n.) namísto obvyklého „komitáty“. Vešší pochybnosti vzbuzuje, pokud se „rola“ jistého důstojníka Markově překladu vrací do „kasáren“ („*cuarteres*“ – správně: kvartýry) (s. 184n.; viz i s. 452/455), jestliže se z plukovníckého patentu („*los patentes*“) stává „osvědčení“ (s. 249/251) a jestliže Marek „*Haimbvinger*“ (tedy tzv. „přímose“) slečny z Merspergu překládá obratem: „byla (...) odvedena domů“ (s. 249/251).¹⁶⁹

Sporné je rovněž přidávání šlechtických titulů, které ve španělském originálu scházejí, k osobním a rodovým jménům v českém překladu, aniž by na tento zápas do textu (který často ani není proveden správně) bylo upozomeno: Tak je např. v listu z května 1622 řeč o „*el de Hriby*“, avšak v českém překladu se hovoří o „hraběti z Vrby“, ač se tento ve skutečnosti stal hrabětem teprve o dva roky později (s. 204-206). Na jiných místech tak Marek nespřávně hovoří o „hrabatech z Castiglione“, „pánovi z Anhalu“ a „pánovi z Domina“, i když v originále je řeč pouze o „*los nobles del Castillo*“ (s. 228n.), „*de Anhal*“ (s. 294n.), či „*de Dona*“ (s. 270n., 274/275) a jejich správné tituly znějí markrabě, kníže, purkrabí apod.¹⁷⁰

To jsou dozajista drobnosti, jejichž význam nemá smysl přeceňovat. Nejde ovšem pouze o jednotlivé termíny, nýbrž nezdědka dochází při překladu k závažným významovým posunům, které se týkají celých vět a pasáží jednotlivých dopisů. Když např. Lobkovic v roce 1625 píše o jednání sedmihradských vyslanců ve Vídni a svěří se Polyxeně, že z jejich návštěvy ve svém domě nabyl dojmu „*que podía passar la trahation*“, vyjadřuje tím spíše svůj dojem z jejich jednání s panovníkem, a neodkazuje k žádnému vlastnímu jednání (Marek pasáž překládá: „Zdá se mi, že jsem s nimi mohl uzavřít onu dohodu“, s. 420/422). Věta „*el Amo requiere los officiales con mucha clemencia*“ (v souvislosti s damí na výstavbu pražské fortifikace) znamená samozřejmě, že panovník žádá úředníky vřelě, a nikoli, že „si pro tento akt vyžádá pouze velice vřelá úředníky“ (s. 389/390). Domnívá-li se roku 1627 panovník, že se Adam z Valdštejna po smrti Karla z Liechtenštejna chce sám

¹⁶⁹ V jiném listu je obrat přeložen správně, viz s. 302.

¹⁷⁰ Ojedinelé lze nalézt i případy, kdy se originál a překlad rozcházejí podstatněji: Např. v listu č. 61 se ve španělském textu hovoří o věvodovi z Holštejna, avšak v samoněm překladu pak Marek mluví o knížeti z Valdštejna, s. 302n.

ujmout vlády (rozuměj: sám se stará o své povýšení), je to z toho důvodu, že se Valdštejn podepsal společně s jinými úředníky (patrně v dobrozdání nejvyšších zemských úředníků popř. členů zemského soudu) o obsazení úřadu nejvyššího purkrabí a učinil tak se zřetelováním, že o dobrozdání byli přece požádáni všichni včetně něj („*porque vio que se firmo con otros que aqueello [ej]sienra bien porque a todos avia ordenado*“), nikoli, že ostatní podepsali, že by bylo dobré. Ti tak prý učinili jen proto, poněvadž jim to nařídili“ (s. 521/522).

Jestliže Ferdinand II. v téže době jmenoval Viléma Slavatu nejvyšším zemským hofmistrem, aniž by jej ovšem hodlal natrvalo poslat do Čech, nešlo o to, že by jej nechtěl „nechat odjet od dvora, neboť ho bude zapotřebí v radě“ (rozuměj: tajné radě), nýbrž o to, že chce Slavatu mít jako svého exponenta v českých radách, pokud by to bylo potřeba („*daado este officio al Negritto para tenelle [i] en Boemia en los Consejos cuando sera menester, mas] que no le quiere dejar partir de la corte*“; s. 532/535). Věta „*La junta del imperio que se a [a]largado*“ neznamená že se sněm v říši protáhl (s. 347n.), nýbrž že bylo odloženo jeho svolání. Jede-li Adam z Valdštejna roku 1627 na pouť ke svatému Prokopu, není to proto, že by mu podle Polyxenina úsudku takovou činnost přisuzovalo veřejné mínění („Dnes se Largo vydal (...) na pouť ke svatému Prokopu. To prý purkrabimů příslušší“, nýbrž proto, že byl majitelem bývalého klášterního panství v Sázaně („*a partida Largo* (...) a la romeria de San Procopio que es del Purgavio“; s. 548/549). Trčka v roce 1626 nedostal oprávnění k verbování vojska proto, aby s ním mohl „vybrat kontribuce“, nýbrž smí si peníze, které vydá na vojáky, později strhnout z kontribucí („*patentes* (...) para que haga gente y despues quite la paga de las contribuciones“; s. 452/455). Když Polyxena na konci června 1623 sděluje svému manželovi: „*Todas las ciudades se empeñan*“, nemyslí tím, že se města zadlužují (s. 244/247), nýbrž že celá města jsou dávána do zástavy – právě v létě téhož roku byla oláзка zastavována královskými městy v Čechách diskutována mezi Prahou a Vídní.¹⁷¹ V roce 1625 se Lobkovic světoval Polyxeně, že musel z titulu své kancelářské povinnosti podepsat panovníkův reskript v jisté nepřítuš správě věci. Netvrdil přitom ale, že by se to *neshodovalo* s jeho svědomím, nýbrž to, že reskript mohl podepsat právě proto, že to *nebyla* oláзка svědomí („*Aquella carta la firme porque el Amo me lo embio a desir y no era cosa de conciencia, aunque no muy justa*“, s. 394/396).

Tyto vybrané příklady ukazují, že český text je při práci s edicí skutečně zapotřebí brát spíše jako pomůcku než jako obsahově věrný překlad, neboť mezi původním textem a převezením do češtiny často dochází k významovým posunům, které se mohou týkat detailů, ale i smyslu celých pasáží.

¹⁷¹ Miloslav VOLF, *Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640)*, Sporník archivních prací 30, 1980, s. 62-91, zde 73.

3) Měla-li jazyková stránka korespondence k jednoduchoosti daleko, pak skutečný editorský offšek představovalo vytváření vědeckého aparátu, zejména *problém s identifikací osob*. Nesmádné bylo již pouhé uspořádání listů do chronologické řady, neboť jejich nemalá část se nedochovala v úplnosti a většina (121 z celkem 175) postřídala přesnou dataci (s. 33). Tim však poště zdaleka nekondily. Osoby, o nichž Zdeněk Vojtěch a Polyxena v korespondenci hovořili, byly málokdy uvedeny plným jménem a manželé navíc řadu příbuzných a známých označovali pomocí krytými. Často z textu dopisů, jež jsou dochovány pouze zčásti a nevoří souvislou řadu, není jasné ani předmět, k němuž se ten který z manželů vyjadřoval, přičemž komentáře pracující s náznamy, jímotaji a dnem obitžně srozimitehnu nadřázkou nezřídka odkazují ke spletitym rodinným, majetkovým, právním a politickým záležitosťem. V důsledku jde o dokonalé rébusy, které mnohdy nelze rozplést bez důkladné znalosti dobového kontextu a prostředí, v němž se Lobkovic a jeho žena pohybovali.

S časovým zařazením dopisů se Marek vyrovnal skvěle a téměř bezchybně. Prokázal přitom značný důvtip a kombinatní schopnosti a pomohl mu některé komplementární prameny (využil např. zprávy nuncia Carla Caraffy uložené ve Vatikánském archivu, s. 134). Pro uživatele je navíc výhodné, že Marek u každého takto datovaného dopisu uvádí důvody, které jej k časovému zařazení vedly, což umožňuje snadnou kontrolu (a také opravu datace u dvou listů, které jsou po mém soudu zařazeny nesprávně).

Jde především o Polyxenin nedatovaný list č. 139. Marek jej datuje k 10. březnu 1627, poněvadž se v něm hovoří mj. o stejné záležitosti, jako v jiném listku sepsaném právě 10. března (č. 140). List č. 139 však určitě patří až do srpna téhož roku, neboť se v něm píše o přijezdu hostů v čele s Karlem z Harrachu na svatbu Adama Erdmanna Trčky s jeho dcerou a o narození potomka Adama z Valdštejna. List by tedy měl předcházet právě dopis č. 153, ve kterém se popisuje Trčková svatba a zmiňuje se křtiny ve Valdštejnové rodině a který Marek vřazuje do srpna – ač byl zřejmě sepsán 1. září 1627.¹⁹⁾ Peřazení listu č. 139 z 10. března 1627 do srpna t. r. rovněž vysvětlí, proč je zde Valdštejnova žena označena jako manželka purkrabho, ač byl Valdštejn jmenován purkrabím teprve 23. března (srov. Markovo vysvětlení s. 518).²⁰⁾

¹⁹⁾ Trčkův sňatek s Maximiliánou z Harrachu se konal v pondělí 30. srpna 1627, Otto von HARRACH, *Rohrau. Geschichtliche Skizze der Grafschaft mit besonderer Rücksicht auf deren Besizer*, Wien 1906, s. 96. Jelikož byly oba listy sepsány ve středu (s. 518, 552), připadá-li v úvahu zejména středa 25. srpna a 1. září 1627. V druhém listu se totiž hovoří o nacházející cestě k uvilání panovníka v Pardubicích a Ferdinand II. dorazil do Pardubic 4. října, Anton GINDEL, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Leipzig 1894, s. 513.

²⁰⁾ Dalším důvodem pro přetřazení je informace o nacházející svatbě Zbyňka z Kolovrat a Amny Magdalény z Lobkovic, která se konala teprve 30. ledna 1628 (viz svatební kázání

Druhým nesprávně zařazeným listem je Lobkovicův dopis číslo 63, který je datován „*miercoles 7 de agosto 62*“ (místo sepsání není určeno). Marek jej, aniž by se pozastavil nad podivným vrocením, vřadí mezi datace z roku 1624, neboť 7. srpna tehdy skutečně připadl na středu. Potvrzení této datace pak nalezl ve skutečnosti, že se v dopise hovoří o osobě označené jako „*el Orsini*“, která Lobkovicovi předala Polyxenin list: K 13. červenci 1624, byl totiž ve Vídni skutečně doložen kardinál Alessandro Orsini, který přijel do Vídně v roce 1623 a znovu v dubnu 1624, navštívil pak také Prahu, a manželé se o něm sami dokonce opakovaně zmiňují v předchozích listech (vždy ovšem jako o „*Cardenal Ursino*“, „*Cardenal Orsino*“ či prostě „*Cardenal*“, s. 250, 273, 284, 288n., 294, 299). Ač vše vypadá na první pohled naprosto logicky, obsah i forma dopisu č. 63 vybižejí k velké opatrnosti. Lobkovic zde Polyxeně velmi emfaticky vyznává lásku hovoří se zde o nesnážích způsobených dopisem jisté osoby označené jako „*mi señora*“ a v náznamech také o kletotu, který se začal (Marek překládá: „byl zhotoven“) ve jménu a s milostí Boha a Panny Marie („*que la joya se ha comencado en nombre y con el favor de Dios y de su Madre Sagratissima*“). Lobkovic uzavírá dopis přáním, aby bohda společně s Polyxenou mohl objevit ten klenot, aby byla zmíněná „*mi señora*“ uspokojena a „*que pferisio estemos juntos*“. Marktiv regest (vycházející z předpokladu, že se pod označením „*má paní*“ ukrývá Polyxenina sestra provdaná před lety do Španělska a že výraz „*joya*“ označuje skutečný šperk) pak tento šluk nejasných narážek vykládá následovně: Lobkovic se prý dozvěděl „o sporu, který se rozpoutal mezi jeho ženou a Janou Perštejnskou, vévodkyní z Villahermosy. Věř, že se vše nakonec vysvětlí. Zpovídá se manželce ze své lásky. Nabádá ji, aby za ním přijela do Vídně“ (s. 306-308).

Domnívám se, že je tento nepravděpodobný a jinými prameny nepodložený výklad o maličkém sporu o rodinný špek mezi Madridem a Prahou mylný a že list je třeba vyjmout z kontextu korespondence z dvacátých let a vřadit tam, kam se hlásí svým vrocením, totiž do roku 1602 (předpokládám, že číslice „0“ byla omylem přečtena jako „6“), a tedy do období před sňatkem ovdovělé Polyxeny Rožmberské z Perštejna se Zdenkem Vojtěchem (23.-25. listopadu 1603). V tomto názoru mne (kromě toho, že 7. srpna v roce 1602 rovněž připadl na středu) utvrzuje několik okolností. Především se list svou milostnou afektovaností výrazně vymyká z osami korespondence. Za druhé je zde Polyxena oslovena „*mi lindissima esposa*“, což je rovněž neobvyklé oslovení, přičemž výraz „*esposa*“ je po mém soudu třeba překládat jako „nevěsta“, nikoliv „manželka“. Dalším argumentem je skutečnost, že

kardinála Harracha, Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Familienarchiv Harrach, karton 156). Také vydaná korespondence Albrechta z Valdštejna a Karla z Harrachu z tohoto roku neobsahuje žádnou zprávu o tom, že by byl tajný rada Karla z Harrachu byval v březnu 1627 cestoval do Prahy, viz F. TADRA (Hg.), *Briefe*, s. 484nn., 492.

Lobkovic v dopise použil zcela nelypické *conclusio*, totiž „*Ynestro esclauo fiel*“.²¹⁾ Kromě dopisu č. 63 se totiž nejvyšší kancléř vždy podepisuje jako „manžel“ a s jednou (skutečnou?) výjimkou své ženě v závěrečné zdvořilostní formuli vždy říká.²²⁾

O nutnosti přeřadit zmíněný dopis z roku 1624 do roku 1602 ovšem svědčí především údaje o tom, že se Lobkovic právě vrátil z domu svých sester („*buelto a casa de la de mis hermanas*“). V roce 1624 byly z Lobkovicových sester naživu dvě nebo možná tři, přičemž svobodná Johanka pobývala při Polyxeně a Bemigna provdaná za Jana Kavku z Řičan se svým manželem (s. 47). O tom, že by tyto sestry měly ve Vidni dům, není nic známo a ani kancléřova korespondence z dvacátých let o ničem takovém nehovoří. V denku nejvyššího kancléře z prvních let 17. století, kdy pobýval u dvora Rudolfa II. v Praze, naopak nalezneme velmi těsné údaje o obědech a večerech „*apud sorores*“ nebo o tom, že navštívil „*sorores meas*“.²³⁾ Kancléřovy zápisky navíc pěkně ukazují, že Lobkovic byl již v této době ve velmi blízkých kontaktech s Polyxenou: Deník eviduje během roku 1602 bezmála padesát návštěv u „*Dominia Rosensis*“ a po celý rok 1603 pak kancléř Polyxenu navštěvoval téměř každý den. Posledním scházecím kamínkem z mozaiky je právě osoba domůčilele dopisu – „*el Orsini*“. Vysvětlení je snadnější, než by se mohlo zdát, a poskytně jej deník Kryštofa mladšího z Lobkovic, kancléřova příbuzného, z roku 1604, kde se na dvou místech dočteme větu: „*Pan kanceliř posilal ke mně Ursina*“.²⁴⁾ Orsini/Ursinus byl tedy patrně služebníkem, kterého Zdeněk Vojtěch v prvních letech 17. století používal k doručování svých listů (kdyby šlo o kardínála, byla by hodnota nepochybně zmiňena), a dopis č. 63 zcela určitě patří do kontextu Lobkovicových namluv. V tomto smyslu je třeba přehodnotit jeho obsah: „Má paní“ není věvodkyně z Villahermosy, nýbrž spíše Polyxeniina matka Marie Pernštejnská de Lara a narážky ohledně „*el joya*“ je potom nutno chápat přeneseně: Místo ke šperku zřejmě směřují k chystanému manželskému svazku. Výraz „*que pifrejo estemos juntos*“ dostane také zcela jiný význam než nabládní, aby manželka přijela do Vidně.

21) Podobné obraty (oslovení: „*Mi vida y alma y esposa lindissima*“ a navíc *conclusio* „*Tu fiel esclauo y esposo*“) lze nalézt pouze v nedatovaném listu č. 170, který po měm soudu patří rovněž do prvních let 17. století.

22) Všechny ostatní dochované dopisy z let 1618–1627 jsou, pokud nepostrádají závěr, ukončeny frází „*Tu fiel marido*“, „*Tu fiel marido y esclauo*“ nebo „*Tu fiel esclauo y marido*“ (a jedinkrát ve variantě „*Tu fiel criado, marido y esclauo*“, s. 437). Pouze dopis z roku 1619 uzavírá zkratkou, kterou Marek rozepisuje jako „*V[uestro] [fiel] m[arido]*“ (s. 177).

23) V mezerovických poznámkách z roku 1602 lze tyto údaje nalézt celkem sedmkrát. Roudnická lobkoviczká knihovna, zámek Nelahozeves, sign. VII Ad 118.

24) Roudnická lobkoviczká knihovna, zámek Nelahozeves, sign. VII Ad 119, poznámka k 20. lednu a 7. dubnu 1604. Jiná zmínka o něm pochází z 20. listopadu 1603.

S těmito dvěma drobnými vyhrádkami lze nicméně seřazení dopisů Pavlem Markem přimnout a pokládat za spolehlivé.

Také při identifikaci osob vynaložil Marek značné úsilí a vykonal velký kus dobré práce. Skupinu kryptonymů, které rozluštili již předchozí badatelé, podstatně doplnil, přičemž určil např. prezdivku Jaroslava Bořity z Martinic (Pequeñuelo), Pavla Michny (Tabaleon, Taba), Václava Vchynského (Pulga), Anny Marie Pernštejnské de Mendoza (Alda), Markéty Lobkovicé z Mollartu (Afeñada), Jana Oldřicha z Eggenberka (Principe enfermo) ad. (s. 31nn.). Celkově však identifikace osob dopadla mnohem problematičtěji než datace dopisů, což je zčásti důsledek přílišných nároků, které si Marek stanovil. Nelze přehlédnout, že snaha identifikovat za každou cenu všechny osoby, byť jen letmo zmíněné v korespondenci, vedla k řadě naprosto mylných ztotožnění.

Příkladem může být tendence řešit tento problém paušálním ztotožňováním jednolichých osob s příslušnými různými rakouskými rody na základě velmi přibližné podobnosti jmen. Osobu označenou jako „*el Grinhil de Schreckenstein*“ (s. 431/434), tedy ze *Sřekova* (lobkovickeho panství), a zapletenou do lokálního povstání podaných proti vrchnosti na Děčínsku Marek např. bez jakéhokoli zdůvodnění prohlásil za Jana Fridricha Hoffmanna z Grünpichlu a *Sřekova* (Srecha), což nemá logické opodstatnění, jakkoliv lze jistou podobnost mezi jmény sřařovat; předpokládám, že by mohlo jít nejspíš o některého vrchnostenského správce. Podobně se z dámy vystupující v jednom dopise jako „*la Camessquin*“ (s. 449/451) stává Marie Františka Khuenová; ve skutečnosti šlo ale spíše o vdovu po některém rytíři Charnovském („*Janesqui*“), o jehož úmrtí se mimochodem hovoří v téměř listu (pokud by šlo o Khuenovou, musela by forma jména znít: „*Cannin*“). A podobně se z Prekla („*el Prequel*“) stává Prielkmaier (s. 305n.),²⁵⁾ ze „*señora Krselin*“ (nemělo by být: Khiselin?) paní z Krejsu (s. 204n.), z Vrbyny Weber, z Arnošta Egona z Fürstenberka („*conde Ego*“) Eck z Hungerbachu apod.

Stejně tak nevím, proč je „*Landgravió*“, o němž se hovoří v listu z roku 1623 jako o nekdějším vlastníkovi jistých šperků (s. 243/246), ztotožněn se Zdeňkovým bratrem Ladislavem z Lobkovic. Spíše půjde o landkraběte Jiřího Ludvíka z Leuchtenberka (†1613), jehož rod nesl tento neobvyklý titul a který sám v posledních letech svého života pobýval v Praze a krátce před smrtí se s Lobkovicí spřátčil. „*Grisostomo*“, zmíněný v dopise z května 1626 (s. 461/463), pak není Ladislav Zejdlie ze Šternfeldu (ani zde není jasné, co Marek přivedlo k tomuto hypotetickému ztotožnění), nýbrž probošt vyšehradské kapituly Jan Chrysozom Kilján, který právě tehdy zemřel.²⁶⁾ Familiérní označení ženské osoby jako „*Cosmin*“ (s. 347/348) vyvoluje,

25) V dopise sepsaném o dva měsíce později je již „*el Prekel*“ určen jako Prekl z Proksdorfu, s. 328–333.

26) A. CATALANO, *La Boemia*, s. 186; Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, s. 875.

že by šlo o arcivévodkyni Marii Magdalénu (ženu velkovévody Cosima II.). Stejně tak považují za velmi nepravděpodobné, že se pod lapidárním označením „*Carlas*“, jehož smrt je v jednom z dopisů z roku 1625 uváděna do souvislosti s Marií Magdalénu Trčkovou a Karlem z Liechtenštejna, skrýval vratslavský biskup Karel Habsburský. Naskytá se otázka, zda by bývalo nebylo užitečnější slevit v nároku na vědecký aparát než zaplevelit text podobnými spornými identifikacemi a zcela zbytečnými omyly.

Většina z osob, o nichž byla doposud řeč, nicméně v lobkovické korespondenci nehraje významnou roli a byly zmíněny jen okrajově. Řády pochybení při identifikaci se ovšem Pavel Marek bohužel dopustil i v případě osob, jimž je dopisech věnována pozornost mnohem větší. Výhrady lze vznést i k jeho rozluštění některých kryptonymů.

Ke sledu zvláště hrubých omylů sveď Marka např. chybný předpoklad, že často užívaná přezdívká Moneda označuje Albrechta z Valdštejna. Mohla jej přitom varovat skutečnost, že Valdštejn v korespondenci už jednou nezpochybnitelnou přezdívkou měl (Rodomonte) a lobkovický pár, jak se zdá, zpravídla neužíval pro jednu osobu více kryptonymů. Spojitost mezi Valdštejnem a osobou zvanou Moneda zřejmě Marek odvodil z Valdštejnova podílu na neblahé činnosti mincovního konsortia. Španělské slovo *moneda* však neznamená pouze *mince*, nýbrž také *mincovna* a jelikož je zmíněná osoba obvykle označována nikoliv jako „el Moneda“, nýbrž „el de la Moneda“ („ten z mincovny“, např. s. 398, 418), jde zcela jistě o nejvyššího mincmistra Vilema Vřesovce z Vřesovic. Marek jej konec konců správně identifikuje v listu č. 75 (26. prosince 1624), kde se o něm hovoří jako o „el Maestre de la Moneda“ (s. 336). Znovu je zřejmě letem zmíněn v dopise č. 91 z 19. března 1625 (pár dní po svém jmenování prezidentem komory) jako „de la Mjoneda“, Marek má však za to, že se zde nepíše o osobě („Moneda“), nýbrž o „měně“ („moneda“, s. 381/384). Ve všech dalších výskytích plukovník Rudolf Colloredo, známý z roku 1625) však Marek kryptonym „Moneda“²⁷ de la Moneda“ nespávně přisuzuje právě Albrechtovi z Valdštejna, od čehož pak odvíjí zcela nepodložené domněnky o Valdštejnově závazné intrice proti nejvyššímu kancléři (s. 399, 402, 408).

Podobně je třeba opravit určení osoby označované jako „*Coloradillo*“ nebo (méně často) „*Colorado*“ (s. 251, 394, 405, 432). Marek předpokládá, že jde o rodné jméno, pod kterým se ukryvá tehdejší plukovník Rudolf Colloredo, známá osobnost pozdějších desetiletí, avšak vzhledem ke Colloredově postavení ve dvacátých letech tato identifikace není příliš pravděpodobná. Z kontextu, v nichž je osoba jmenována (vesměs souvislosti s Moravou a s konfiskacemi), usuzují, že by mohlo jít spíše o kardinála Františka z Dietrichštejna. V tomto předpokladu (který však pouze na základě vydané korespondence není možno s jistotou prokázat) mne utvrzuje i skutečnost, že Dietrichštejn, mimořádně významná postava dvacátých let 17. století, jinak v lobkovické korespondenci téměř nevystupuje a Marek mu žádný jiný kryptonym nepřisoudil. Význam přezdívký (*colorado* = barevný, červený) tuto

hypotézu s ohledem na barvu kardinálského pláště dále podpirá. (V jiném dopise se hovoří o „*cruciferos de la estrella colorada*“, což Marek ovšem překládá jako „křížovníci s barevnou hvězdou“, s. 231n.)

„[E]l Desaventurado“, obšírně zmíněný v dopisech č. 100 a 101 z května 1625, kdy mu prý hrozila nenávist Albrechta, Maximiliána a Adama z Valdštejna, usilující podle Lobkoviceva domnění o získání hodnosti maršálka pro svůj rod, není zcela určitě Pertolt Bohobud z Lipé (s. 32, 408). Dívodů je celá řada – za prvé měl Adam z Valdštejna se svým nevlastním bratrem Pertollem Bohobudem, těžce proskribovaným po Bílé hoře, dobré vztahy, za druhé pán z Lipé přišel o „maršalství“ již v rámci trestných opatření, jimž byl podroben po porážce stavovského povstání, za třetí je Desaventurado osobou katolického vyznání (pán z Lipé, pokud známo, nikdy nekonvertoval a později odešel kvůli víře do exilu), a konečně Lobkovic s pánem z Lipé nespojovalo žádné pouto, kvůli kterému by se nad jeho osudem měl zvláště pozastavovat. Mnohem spíše jde o jednoho ze dvou Berků z Dubé – Lva Buriana nebo Jana Jetřicha. Formulace o „*officio que a alcancado de (...) el de Leip*“ by sice svědčila spíše pro Lva Buriana (†1626), který po Bílé hoře získal dědičné maršalství po pánovi z Lipé, avšak není vyloučeno, že mohlo jít i o Jana Jetřicha Berku, syna někdejšího moravského hejtmána Ladislava Berky. Právě Jan Jetřich se v této době ocitl díky výtržnému životu ve svízelných situacích a byl častěji zmiňován v lobkovické korespondenci (byl také jedním z přísedících moravského zemského soudu, což by se rovněž dobře doplňovalo s Lobkoviceovými výzvami k účasti na soudu). Pro bližší určení by však bylo potřeba více objasnit souvislosti, o kterých se v dopise vlastně hovoří.

Určité pochybnosti je třeba vznést ke ztotožnění ženské osoby označené jako „*Gallina Costida*“ se Slavatou manželkou Lucie Otyjli z Hradce. Sice o ní Lobkovic v listu z 16. října 1624 jednoznačně píše jako o dceři staré pani z Hradce, tj. Kateřiny z Montfortu („*La vieja de Natihans (...) La Gallina Costida, su hija ...*“, s. 329/333), ale dopis z června 1626, v němž se hovoří o Galliniých dvou dcerách („*con las dos hijas de la Gallina*“, s. 471n.), toto ztotožnění problematizuje. Slavata a jeho žena totiž dcery neměli a proti ztotožnění by mohl svědčit i obsah listu: Hovoří se v něm o banketu, který uspořádal Jan Oldřich z Eggenberka při příležitosti svatby své dcery s Adamem Pavlem Slavatou (synem Lucie Otyjle) a kterého se prý Lobkovic nezúčastnil, neboť *misto toho* stoloval právě s Gallinou a jejími dcerami. Nelze však vyloučit, že tyto rozpory pocházejí pouze z chybné transkripce (zájměna slova „hijos“ za „hijas“, a tedy synů za dcery).²⁷⁾

²⁷⁾ Stejně tak považují za nejisté, pokud Lobkovic v srpnu 1618 vzkazuje pozdravy „pani z Hradce a jejím dětem“ („*a la señora Ja de Neihans (...) y a sus hijos*“, s. 166), aby šlo o Kateřinu Hradeckou z Montfortu: Z jejich dvou dětí znášovala od roku 1604 mařivu pouze dcera Lucie Otyjle, provdaná za Vilema Slavatu, matka tří synů. Právě je měl snad Lobkovic na mysli. Do třetice je třeba vznést pochybnost nad ztotožněním „Negrilova prozhaného chlapce“

Osoba označená v listech č. 1, 2 a 20 z let 1618 a 1622 jako „*Ja Copilia*“ je s velkou pravděpodobností skutečně kardinál Melchior Klesl. Když se ovšem tatáž přezdívkou znovu objeví v dopise z listopadu 1625 (s. 431n./434n.), jde pravděpodobně o někoho jiného, neboť Klesl se z Říma navrátil teprve na sklonku roku 1627.²⁸⁾ Ze souvislosti usuzují, že jde o některého vlivného duchovního, který měl úzký vztah k protireformaci v Čechách. Není vyloučeno, že přezdívkou, vzniklá na základě Kleslova jména (něm. Gläsl, čes. sklenka, it. copilla) mohla být přenesena na nunciata Carla Caraffi, jehož rodové jméno mohlo svádět k obdobné slovní hříčce (podobná slovní hříčka je mimochodem v souvislosti s Caraffou doložena i v jiné situaci).²⁹⁾ Dobová sociální logika rovněž vylučuje, aby bylo možno osobu zvanou jako „*el Tringante*“ a třikrát zmíněnou při banketech v samém centru vídeňské společnosti (v roce 1624 seděl při císařské tabuli po levici polského prince proti arcivévodům, v roce 1627 usedl před Vilémem Slavatou, 297n., 523n., 534/537) ztotožnit s Kašparem Melicharem ze Zerolima. Ve skutečnosti bude tuto osobu zřejmě nutno hledat v okruhu nejvyšších dvorských úředníků a tajných radí.

Nejde ovšem jen o kryptonymy mylně přiřazené: Marek zřejmě (podobně jako v případě Coloradilla) několikrát nepostehl, že některá jména nebo označení nelze brát doslovně, nýbrž že jde o další přezdívký. Předpokládám, že je to také případ osoby označené v listu č. 108 jako „*Alvaro de Luna*“, kterou Marek považuje za člena „španělského hraběcího rodu“ de Luna (s. 632). Nevím, zda je ve Španělsku v této době doložen podobný šlechtický rod. Informace, které liší o jmenované osobě přinaší (dotyčný měl nedobytné nároky u české komory, jež vznikly v souvislosti s jistými majetkovými transakcemi s Polyxenou, a Lobkovic mu pomohl při jejich získání, a to přesto, že se mu prý dotýčny za panování Rudolfa II. posmíval) však naznačují, že osobu je třeba hledat spíše mezi šlechtou českou. Naskytá se proto otázka, zda „*Alvaro de Luna*“ není další kryptonym (slovní hříčka by mohla odkazovat např. k rytířské rodině Měsíčku z Vyskova), a to tím spíše, že

(*rapas mentiraso del Negrillo*“), který se prý podle Polyxentina dopisu z 5. srpna 1625 neuctivě vyjadřoval o lobkovickém páru, s Adamem Pavlem Slavatou (s. 417n.): Ten byl totiž povolán z lále společnosti se svým bratrem Jáchymem Oldřichem nejdříve na pozdím téhož roku, k čemuž se snad vztahuje poznámka v kanceltórově dopisu z přelomu listopadu a prosince („*Los hijos creo que pifrejsio llegaron*“), ač ji Marek vztahuje na jiné „chlapce“, s. 433-436; viz dopis Viléma Slavaty Kateřině z Monfortu, 22. dubna 1626, Státní oblastní archiv v Lito- měřicích, praroučník Žitenice, Lobkovicové roudničtí – rodiný archiv, sign. P 8/12). Prohláňám „chlapcem“ mohl být mluven spíše Slavaty služebník a zpravodaj Lorenz Maderle, o němž se Polyxena bez zvláštních sympatií vyjadřovala častěji (s. 313, 483). Maderle měl ovšem předikat „z Mansperka“, nikoliv „ze Sobišku“ (s. 632 a passim) – zde došlo k záměně s pražskou měšťanskou rodinou Magriň ze Sobišku)

²⁸⁾ Johann RAINER, *Der Prozess gegen Kardinal Klesl*, Römische historische Mitteilungen 5, 1961-1962, s. 35-163, zde 138.

²⁹⁾ A. CATALANO, *La Boemia*, s. 161.

Don Álvaro de Luna není jméno smyšlené, nýbrž odkazuje k významné postavě kastilské historie 15. století, jejíž dobrodružný život byl v raném novověku několikrát literárně zpracován.³⁰⁾

Zcela určitě ale došlo k nepochopení kryptonymu „*Quinta angustia*“ ve dvou Polyxeninych dopisech z roku 1627. Marek toto slovní spojení překládá doslovně jako „pátou nepřijetost“, „pátý problém“, „pátou rozepř“ a „další hádku“ (v transkripci textu je také píše s malým „q“), aniž by si vůbec povšiml, že jde o přezdívkou. Výsledkem je dokonale zkromolení textu. Dopis č. 154 (a příslušná pasáž dopisu č. 144) dostanou smysl teprve tehdy, když si uvědomíme, že se pod označením „*Quinta angustia*“ skrývá osoba a že jde zcela bezpochybně o Polyxeninu nevě Eusebii z Furstemberka, která v té době pobývala v domácnosti své tety a snažila se proti mínění obou lobkovických manželů vstoupit ve sňatek se Zdenkem Vratislavem z Mitrovic. (Výraz „*Quinta angustia*“ mimochodem odkazuje k mariánské uctě a označuje pátou ze sedmi bolestí Panny Marie; je ho tedy třeba přeložit jako „Pátá úzkost“ nebo „Pátá bolest“.) Polyxena tedy nepíše, že „došlo k pátému sporu s vdovou“, nýbrž že „Pátá úzkost byla s Vdovou [tj. se svou ovdovělou sestrou Františkou Hypolitou] u oběda“ (s. 554n.) a podobně je třeba přeformulovat celý dopis.

Ke kryptonymům, které se Markovi podařilo správně identifikovat, je možno doplnit, že přezdívkou „*Velgue*“ (s. 480/482, 484n.) označuje rytíře Vilka z Kvítkova, což kromě homologie dokazuje i informace, že „[j]eho sestra je manželkou uprchlého Belvice“ (s. 485).³¹⁾ „*[E]l Virgu*“, který spolu s Jiřím Teuflem z Güntersdorfu zastupoval v dubnu 1625 bratry z Liechtenštejna při udělování Opavského a Křmovského knížectví v léno, dozajista nebude „členem rodu Fictumů z Fictumu“ (s. 395/397). V tomto případě spíše půjde o některého rakouského pána a pokládám za pravděpodobné, že jím byl tajný rada Leonard Helfrid z Meggau, svou tehdejší úřední hodností dolnorakouský *Statthalter* (1621-1626), což označuje právě toleť jako výraz *Vizthum* (odvozeno od latinského *vicedominus*).

V souvislosti se svatbou Adama Erdmanna Trčky jedenkrát zmíněný „*[E]l viejo*“ (s. 552n) bude zřejmě ženichův otec Jan Rudolf Trčka, jenž se právě v tom

³⁰⁾ Španělský životopis Álvaro de Luna vydaný v Miláně roku 1546 doputoval i do českých knihoven, viz Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Od aulora ke členině. Zbytky knihovny Jindřicha Dembina z Turčistějna*, in: *Problémátika historických a vědeckých knihovních fondů Čech, Moravy a Slezska 2000*. Světová putování a česká knižní kultura. Sborník z 9. odborné konference Olomouc, 11.-12. října 2000, Brno 2000, s. 73-89. Podobný případ jako Alvaro de Luna by mohla představovat osoba označená ve dvou listech z let 1623 a 1626 jako „de Río“ či „de Rivo“, kterou Marek bez odůvodnění považuje za „neurčeného člena rodu de los Rios“, s. 244-248, 466-468.

³¹⁾ Kateřina Vlková z Kvítkova, manželka rytířmistra Jana Belvice z Nosvic, viz Lenka BOBKOVÁ, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999, s. 137.

roce dožíval sedmdesátky, a rovněž jedenkrát zmíněný „Corcovado“, po němž „Largo“, tedy Adam z Valdštejna, někdy v červnu či červenci 1618 poslal Polyxemim dopis Zdeňku Vojtěchovi (s. 160/163), bude patrně Karel starší ze Žerotína, přezdívaný šlechtickou společností právě jako „Hrbovský“. ³²⁾ Navzdákuje tomu jak užke přátelství mezi Valdštejnem a Žerotinem, tak Žerotinův odlišný postoj k českému povstání. Naopak Žerotín, který roku 1626 stoluje v Praze společně s kardinálem Harrachem, manžalkou Albrechta z Valdštejna, Pavlem Michnou, Sezimou z Vrty a dalšími u Adama z Valdštejna, zřejmě Karel starší ze Žerotína nebude (s. 462). Zde půjde spíše o jeho vzdáleného příbuzného Kašpara Melchara, přísedního a pravidelného účastníka českého zemského soudu, který je mimořádem zmíněn (a Markem správně identifikován) hned v bezprostředně následujícím, nejpozději o týden později sepsaném dopise (s. 464). ³³⁾

Pod osobou označenou jako „el Vratislav“, která je na s. 336/339 (a dále 370/372, 386/388) mylně ztotožněna s Vratislavem z Fürstenberka, se zcela jistě ukryvá některý z Vratislavů z Mitrovic, což dokládá nejen kontext, nýbrž také skutečnost, že o Vratislavovi z Fürstenberka psal lobkovický pár jako o „hraběti Vratislavovi“. „Werber“, „de Werber“, „de Wirber“, zmíněný nejprve v roce 1619 mezi katolickými exulanty ve Frankfurtu nad Mohanem (s. 174/177) a pak v roce 1622 (s. 194n., 212n., 217n., 220n.), obvykle v nějaké souvislosti s českou šlechtou, dozajista není Jan Baptista Weber z Pisenberku (je ovšem třeba přiznat, že v tomto případě Marek identifikaci předkládá pouze jako možnou variantu), nýbrž některý z pánů z Vrtna (německy: von Würben), a to tím spíše, že Weber, o kterém se skutečně píše v některých pozdějších listech, je ve španělské korespondenci označen jako „Beber“ (s. 431, 452). Rychlý pohled do příslušného kompendia jednoznačně vyjádří ztotožnění osoby označené jako „el Fuks del Consejo Auilco“ s ape-

³²⁾ Josef JANÁČEK, *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od děgenstrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 84.

³³⁾ Také šlechtice označeného v dopise z 18. května 1625 jako „Werscovski“ identifikuje Marek jako „blíže neurčeného člena rytířského rodu Vršovský z Tešetina“, kterého se „nepodařilo blíže identifikovat“ (s. 287). Přitom je ale zcela zřejmé, že jde o Zdeňka Berkovského („Berskovski“), o němž se kancléř obšírněji zmínil v předchozím dopise, sepsaném o čtyři dny dříve (s. 284n.), a kterého Marek rovněž identifikoval správně: „*Margus Fastrigue*“ je v jednom dopise určen mylně jako *hrabě* Fridrich Rudolf z Fürstenberka (s. 381–384), v jiném správně jako Federico Gonzaga di Luzzara (s. 399n.). To jsou zcela zbytečné chyby, vysvětlitelné buď nepozorností, nebo chybami v dokováníním edice. Fridrich Rudolf z Fürstenberka je naopak zřejmě zmíněn v dopise č. 53 („*conde Federico*“), jak dokládá údaj o jeho vězení, přičemž slovo „*Taub*“, které Marka spletilo při identifikaci, patrně není přijetí, nýbrž zkomolený výraz „*Tambien*“.

jakým radou Petrem Fuchsem z Wramholzu (s. 321/323) – jde totiž o říšského dvorského radu Karla Fuchse von Fuchsberg. ³⁴⁾

Při identifikaci dvou osob označených v listu z roku 1622 jako „*la del Mayordomo y a la condessa, su hija*“ (tedy: paní hofmistrová a hraběnka, její dcera, s. 231n.; podobně v dopise z října 1624, s. 328/332), vyšel Marek z předpokladu, že jde o příbuzné *tehdejšího* nejvyššího hofmistra Adama z Valdštejna, což jej nutně muselo zavést na sceti, neboť Valdštejnova druhá manželka se narodila někdy kolem roku 1600 a sotva mohla mít roku 1622 dceru, která by nesla hraběcí titul a již by Lobkovic vzkazoval pozdravy. Ve skutečnosti jde zcela určité o manželku *někdejšího* nejvyššího hofmistra Kryštofa z Lobkovic (1549–1609) Alžbětu Lobkovicou z Lobkovic a jejich dceru Polyxenu Annu Benigm, vdovu po *hraběti* Vilémovi z Fürstenberka (1586–1618). „*El conde Ego*“ (s. 231n.), o němž se hovoří vzápětí, pak není „blíže neurčeným členem rakovského šlechtického rodu Ecku z Hungersbachu“, s nímž Lobkovicové neměli nic společného, nýbrž Arnoštem Egonem z Fürstenberka (1588–1655), bratrem zmíněného Viléma a švagrem mladší lobkovické vdovy. (Přitom v jiném dopisech z roku 1626 Marek „*paní hofmistrovou*“ správně identifikuje jako Alžbětu Lobkovicou – s. 460/462, 463n.).

Hrubým omylem je prohlášení manželského páru, o kterém se v korespondenci hovoří jako o „*el de Hassenstain*“ a „*la de Haysenstain*“ (ve variantách Haisenstain, Hassenstain, Haysenstain, Haysenestain apod.), za příslušníky větve Hasišejnských z Lobkovic, přesněji za Kryštofa Hasišejnského a jeho ženu Voršilu, o kteréžto ztotožnění pak Pavel Marek opírá další závěry. Ve skutečnosti totiž v obec nejde o *Hasišejnské z Lobkovic*, nýbrž o rakovský rod pánů *von Haysenstein*, který byl spřízněn se Zdeňkovým bratrem Ladislavem: Ladislavova švagrová Alžběta (1599–1666), dcera Vejškarta ze Salmu (1575–1617), totiž pojala za manžela Hanse Deltava von Heussenstein. A právě Hans Deltav a Alžběta ze Salmu jsou oním párem, o kterém je v lobkovické korespondenci tak často řeč. Pravá identita obou osob přitom poměrně jasně vyplývá z kontextu, totiž ze souvislosti s dělením pozůstatosti Zdeňkova bratra Ladislava (†1621), který odkázal celou řadu legátů sourozencům svým obou manželek (obě byly dcerami Vejškarta ze Salmu). V souvislosti s tímto vyrovnáním vznikla pohledávka manželů Heussensteinových ve výši 6000 zlatých, o jejíž splacení byl pak lobkovický pár opakovaně a důrazně upomínán (s. 242n./245nn., 319, 461n.). Pozůstatky korespondence Hanse Deltava a Alžběty Heussensteinových z let 1623–1627 v lobkovickém archivu (sign. B211) celý vztah poměrně jednoznačně objasňují. Všech 14 lobkovických dopisů, v nichž se podle Pavla Marka hovoří o Hasišejnských z Lobkovic, se ve skutečnosti vztahují k Heussen-

³⁴⁾ Oswald v. GSCHLEISSER, *Der Reichshofrat. Bedeutung und Verfassung. Schickal und Bezeichnung einer obersten Reichsbehörde von 1559 bis 1806*, Wien 1942 (reprint Nendeln–Liechtenstein 1970), s. 212n.

steinium. O větví Hasištejských z Lobkovic není v korespondenci ani zmínka a zdá se, že byli Zdenkovi a Polyxené celkem lhostejní.³⁵⁾

I zde je možno kromě korektur nabídnout některá doplnění: Např. Lobkovicova často zmiňovaného jezuitského zpovědníka „*pape Melch(i)ora*“ lze bezpochybně ztotožnit se Španělem P. Melchorem Trevinnim SJ (cca 1554-1628), který o roku 1584 až do českého povstání působil v Praze a následně ve vídeňském profesním domě, kde byl mj. zpovědníkem španělského vyslance;³⁶⁾ Collaltův švagr („*cinñado del de Colalto*“), o němž Polyxena v červenci 1618 píše jako o válečném štváči (s. 157/161), je zcela určitě Jindřich Maryáš z Thurnu, jehož sestra Bianca Polyxena se krátce před stavovským povstáním provdala za Rambalda Collala;³⁷⁾ Kleslovým oficiálem s křesťm jménem „*Marias*“ není Mathias Prickelmaier, nýbrž Mathias Gaisler;³⁸⁾ „*frálie Euerle*“ (s. 261/263) je císařovna dvorní dáma Eva ze Štemberka (deera Adama ze Štemberka); „*frálie Hesa*“, o níž panovník Lobkovicovi roku 1625 pravil, že je to „*svalá dáše*“ (s. 395/397), je podle všeho (v literatuře nepřilíš známá) Hedvika z Pernštejna, Polyxenina sestra, která pobývala v některém z vídeňských ženských klášterů: Rok jejího narození (1. června 1559³⁹⁾) se přesně shoduje s jejím stářím (65 let podle Lobkovic v roce 1625) a rovněž se tím vysvětluje, proč se na ni Ferdinand II. Lobkovic ptal a proč se o tom Lobkovic zmiňoval Polyxené.

I když se Pavlovi Markovi většínu osob podarilo určit správně, nelze bohužel přehlédnout, že jsou jeho identifikující poznámky plně omylné, a to i některých dosi závažných. Editor si je sice spomněl některých identifikací vědom (s. 134), avšak

³⁵⁾ Jisté obtíže čínila Markovi i šlechta uherská: „*el Prapost Var*“ není „blíže neurčený duchovní“ (s. 206n.), nýbrž člen uherského rodu Přeposvátů, „*Banff*“ je z nepozornosti přeložen jako „*Palfy*“ (ačkoli v poznamce je identifikován správně) a „*Serini*“ zřejmě nebude ani „*Serény*“ (jak je uvedeno v překladu), ani „*Scenry de Kis-Sermy*“ (jak je uvedeno v poznamce pod textem), nýbrž spíše hrabě Zrínyi alias Zrínský (něm. von Serin), a to tím bezpečněji, že se o něm v dané souvislosti hovoří jako o hraběti („*conde*“, s. 443). Císařovu zpovědníkovu Wilhelmu Lamormainimu je v poznámkách a v rejstříku omylen, ale důsledně přisuzováno křesťm jméno Petr: Misto „*Petr Vilém Lamormain*“ má být ovšem „*Pfater*“ Vilém Lamormain“. Vincenc Muschingger nebyl nikdy prezidentem dvorské komory (s. 77, 634).

³⁶⁾ Ladislaus LUKÁCS, *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriacae S. I.* (1551-1600), Romae 1978, s. 801; II (1601-1640), Romae 1982, passim.

³⁷⁾ František HRUBÝ, *Hrabata z Thurnu a Velkassina. Dějiny jich ceskomoravské věve, Český časopis historický* 28, 1922, s. 74-108, 305-334, zde 305-313.

³⁸⁾ J. RAINER, *Der Prozeß*, s. 128.

³⁹⁾ Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, s. 284.

příslibných zpochybňujících výrazů (asi, zřejmě, patrně) užívá jen sporadicky a rozhodně mnohem méně, než by bylo třeba.⁴⁰⁾

4) Bylo už zmíněno, že Pavel Marek při překladu korespondence do češtiny nařázel na problém její *interpretace*. Dopisy obsahují třís pozoruhodných informací, které však většinou bez kontextu a rozkrytí (genealogických, majetkových, finančních, politických atd.) souvislosti nelze vůbec pochopit. Důkladné pramené bádání v lobkovicckém rodinném archivu na Marka z velké části teprve čeká a nemělo by smysl vytykat mu, že bylo souvislosti objasnil pouze částečně. Máme-li však zhodnotit, jak se editor vyrovnal s problémem interpretace dopisů, je nutno konstatovat, že Marek z nich mistry ve snaze o výklad umáhlené dedukuje mnohem více, než je v korespondenci skutečně obsaženo. Týká se to jednak výpovědních možností, které bylo dopisy skrytými pro výklad osobnosti svých pisatelů, ale zarážející nedostatek kritičnosti Marek mistry rovněž při určování (často velmi vágně naznačeného) obsahu jednotlivých dopisů, což jej lecky zavedlo na scesi.

Některklavějším příkladem je (bez nejménších pochybností podaná) informace o „vážném sporu“, který prý měl v roce 1625 Lobkovic s Albrechtem z Valdštejna a jenž údajně vyvrholil tím, že pomstychtivý Valdštejn proti Lobkovicovi a jeho

⁴⁰⁾ Markovo spoléhání na intuici vedlo několikrát i k mylnému určení místních názvů: „*Bresnias*“⁴¹⁾ „*Presnias*“ (s. 274n.), o něž se roku 1624 spolehně s Chomouctvem hovoří jako o možné zastavě, není Březnice, nýbrž Přisečnice (něm. Predwitz) v severozápadních Čechách. Trčkovský statek „*Stak cerca de Czislaw*“ nejsou Stoky (s. 512n.), nýbrž Zákry – stačí zalosovat příslušným svazkem Sedláckových Hradů nebo pohlednout na mapu. Že nemůže jít o „*Stoky*“ je navíc zcela zřejmé z jiného Lobkovicova dopisu (s. 256n.), sepsaného v lokalitě „*Stak*“ na cestě z Prahy do Vídně: Lobkovic píše, že projel ráno Kounicemi (u Českého Brodu) a nazlíf bude pokračovat k Německému Brodu a pak k Jihlavě: Stoky totiž neleží mezi Českým a Německým Brodem, nýbrž právě napl cesty mezi Německým Brodem a Jihlavou. Oprštorfské rezidenční město Oberbergolan není polský Glogów (s. 282, 649), nýbrž Glogówek, což je síce na první pohled drobný rozdíl, ale ve skutečnosti se každé z lokalit nachází na opačném konci Slezka. Český ekvivalent pak zni „*Horní Hlohov*“, nikoli „*Velký Hlohov*“ (což je naopak správně označení pro Glogau/Glogów). V listu č. 61, sepsaném v roce 1624 ve Vídni, se píše o tom, že Ferdinand II. vyprovodil odjíždějícího polského prince „*a Colernii*“. Marek tuto lokalitu bez rozmyslu prohlašuje za „*Kolernill*, obec v Horních Rakousích“ (s. 650), a to přesto, že je z podstaty věci zřejmé, že císař mohl vznešeného hosta doprovázet nanejvýš pár kilometrů do městské hrady. Lokalia zvaná „*Kolernill*“ je navíc Markovým vymyšleným – neexistuje ani v Horních Rakousích, ani mimo ně. Lobkovic měl zřejmě na mysli (jak lze zjistit nahlédnutím do standardní literatury: Felix CZEIKE, *Historisches Lexikon Wien*, 5, Wien 1997, s. 125) císařský areál s loveckým zámečkem, zahrádkou a rybníkem ležící za hraběnkou Vídně směřem na Salzburg (kam polský princ směřoval) a zvaný v této době *Katelnmühle* (nebo též *Katelnburg*). Ač se to na první pohled nemusí zdát, jde o dosi významný objekt: Ještě v 17. století byl přejmenován (1642) a přestavěn (po roce 1695) a prosul pod názvem *Schönbrunn*, viz Elisabeth HASSMANN, *Von Katelnburg zu Schönbrunn. Die Geschichte Schönbrunn bis Kaiser Leopold I.*, Wien 2004.

rodu sepsal a zveřejnil hanopis, jehož hlavními argumenty prý byly „smilstvo a cizoložství“ (s. 125n.). Celou tuto epizodu Marek vydedukoval z naprosto nedostatečných náznaků v Lobkovicově dopise č. 98 z května 1625 a z mylného ztotožnění Monegy s Albrechtem z Valdštejna. V daném listu (s. 400-404) se přitom velmi nekonkrétně hovoří pouze o Lobkovicově snaze zamezit, aby arcibiskup Harrach publikoval jistou výpověď římské kurie v nevyřečené záležitosti. Jen letmo je zde zmíněn jistý „*bastardo*“ (bez bližších informací je o něm druhá zmínka v listu č. 100), přičemž z textu není zřejmé, zda je míněno nemanželské dítě, nebo zda jde o další kryptonym. Vše ostatní, tj. souvislosti s Valdštejnem, nařízení kanceláře z cizoložství a existence hanopisu proti Lobkovicovi, zůstává (stejně jako promítnutí tohoto údajného sporu do jiných dopisů, s. 399) Markovou fabulací, kterou je třeba vyvážet dříve, než tento omyl pronikne do valdštejnského bádání. Dokonce ani souvislosti celé záležitosti s pravým Monegou (tj. Vřesovcem) nepocháží z textu nikterak jednoznačně najevo.

Ve skutečnosti zde lobkovicový pár řeší zcela jiný, byť neméně zajímavý případ, totiž dlouholetý spor o platnost manželství plukovníka Adama Eka z Lobkovic, jež bylo uzavřeno v roce 1605, o dvě desetiletí dříve, a jehož existence byla po časně smrti Adama Eka (†1607) zpochybněna jeho bratrem, který odmítl vdově poskytnout vdovské zajištění podle zemského práva. Výraz „*bastardo*“ lze opět chápat jako kryptonym a je jím označen Adam Rudolf Ek z Lobkovic, synáček narozpanělo z tohoto krátkého manželství a neuznaný otcovými příbuznými za právo-platného člena rodu a dědice.⁴¹⁾ Mezi vdovou a jejím švagrem Janem Mikulášem z Lobkovic propukl v roce 1609 soudní spor, který se sice vyvíjel ve prospěch žalobkyně, který se však jejímu švagrovi a po jeho smrti (1614) jeho dědicům dařilo právními kličkami prolahovat donekonečna: Od zemského soudu byla pře po několika letech přenesena k pražské konzistoři a roku 1613 v apelaci k římské rotě, u níž patrně setrvala nedořešena až do dvacátých let. K oživení sporu zřejmě došlo po smrti vdovy po Janovi Mikulášovi v roce 1624: Ta totiž svůj majetek (a tím i tuto kauzu) odkázala právě manželce nejvyššího kanceláře. Lobkovicův dopis z roku 1625 dokládá, že spor v této době stále trval a že žalobci, tedy vdova po Adamu Ekovi a její synek, byli ještě naživu a byli dokonce schopni v Římě dosáhnout příznivého řešení případu. Svědčí to ale také zajímavě o praktických nejvyššího kanceláře, který bez ohledu na poměrně průkazné doklady o právoplatnosti manželství pokračoval ve strategii svých předchůdců, tj. snažil se využitím svého mocenského vlivu

41) Je mimochodem připomenut také v listu č. 76 jako dědic svého nevlastního bratra, což Marek rovněž nepochopil správně: Synem paní Brykmanové (*hija de la Brinkerin, Adan Eka*, s. 336-339) neml – jakkoliv by se to mohlo zdát logické – Adam Ek Brykmar, nýbrž právě onen „*bastardo*“, Adam Rudolf Ek z Lobkovic, syn Adama Eka z Lobkovic a Estery z Vřesovic, prováděné v prvním manželství za Albrechtia Brykmana. Označení „*Brinkerin*“ přitom vyjadřuje posoj lobkovicových manželů k (ne)platnosti jejího manželství s Adamem Ekem z Lobkovic.

oddálit nepřiznivou výpověď a znemožnit její publikování pražským arcibiskupem, bez ohledu na osud vdovy a siroka.

Kdy a jakým způsobem byl spor ukončen, zatím nedovedu říci. V každém případě se však jeden z nepozornodnějších dopisů z celé korespondence týká zcela jiné věci, než jakou v něm Marek objevil: Namisto Valdštejnova hanopisu proti Lobkovicovi máme co do činnosti s letitým sporem o dědicví a s nešťastným osudem Lobkovicova příbuzného.⁴²⁾ Při interpretaci zmíněného dopisu Pavel Marek dozajista narazil na velmi tvrdý oříšek, neboť s pomocí dosud publikované literatury nelze kauzu objasnit (což nicméně platí pro většínu případů, o kterých se v korespondenci hovoří). S totožností a osudy nešťastného Adama Rudolfa Eka si ostatně nevěděla rady ani genealogická literatura věnovaná Lobkovicům.⁴³⁾ Vzhledem k tomu, že je celá záležitost v příslušném dopise naznačena velmi mlhavě, lze Markovy obůžie spojit s identifikací pochopit, což nicméně nedávalo žádný důvod k tomu, aby máli další bádání nepodloženyými smyšlenkami.

Uvádím tento příklad podrobněji, abych ukázal, jak snadno lze nekontrolovaným domyšlením obsahu této korespondence zabřednout do naprosto mylných interpretací – podobně jako tomu bylo v případě domnělé intriky Valdštejnu proti Pertolovi z Lipé (mylně ztotožněnému s Desaventuradem) nebo v případě domnělého sporu Polyxeny se sestrou Juanou de Villahermosa o rodinný špek (na základě mylné datace dopisu). Domnívám se přitom, že tyto případy jsou dobrým varováním před vyvozováním přílišných závěrů z řady jiných náznaků obsažených ve vydané korespondenci a často pronesených v nadsázce či v žertu: Lze opravdu oběsně narážky na kontakty mezi Vilémem Slavatou a Polyxeniou sestřenicí s jistotou prohlášovat za „milostnou aféru“ (s. 31) či „milostný poměr“ (s. 41), když např. Polyxenu užité označení „*los amores*“ („milostné pletky“) v souvislosti s Fridrichem Rudolffem z Fürstenberka (s. 278n.) podle všeho odkazovalo k obvyčejným zasnubám?

V této souvislosti je třeba také upozornit i na Markem nepovšimnutou skutečnost, že Polyxena Slavatu (Negrillo) a Martinice (Pequeñuelo) ve svých listech občas zaměňovala, což představuje další komplikaci při práci s touto korespondencí. Stalo se tak např. v listu sepsaném na jaře roku 1626, kdy nejprve psala, že se Pequeñuelo bude snažit obrát ovdovělou hrabětku Berkovou o panství Dačice, aby v závěru dopisu právě tento úmysl přifika Negrillovi (s. 452n./455n.). Jiným případem je dopis z 25. července 1626, kdy se Polyxena zmínila o tom, že ji Negrillo vyprávěl, jak zařizuje dům pro svou nastávající snachu a kterak mechal otevřít rodou-

42) Smluvuji zde průběh záležitosti na základě dosud neprobádaných pramenů z lobkovicového rodinného archivu a z archivu pražského arcibiskupství. Rozbor případu přesahuje možnosti tohoto příspěvku a vyžadá si zvláštní studii.

43) August SEDLÁČEK, *z Lobkovic*, in: OSN 16, Praha 1900, s. 221-228, zde 225 („syna Adama Rudolfa, o němž nic známo není“); Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MZYKOVÁ, *Lobkovicové. Dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002*, s. 35, 117.

vou hrobku v katedrále svatého Váta a sepsal si jména zde pohřbených (s. 484n./486). Slavava ani jeho příbuzní se však ve svatovítské katedrále nenechávali pohřbívat, Martinicové zde naopak měli nejen pohřebiště, nýbrž i vlastní kapli (sdílenou mimořádně s několika věřícími Lobkoviců), a Martinic ji nechal právě kolem dvacátých let nově zařídit. Ač zde Polyxena hovoří o Negrillovi, má nepochybně na mysli Martinice, jenž právě tehdy chystal pro svého syna prestižní sňatek s Polyxeninou italskou neteří (stov. i pozdější dopis na s. 506, kde Polyxena hovoří o úpravě domu pro nastávající manželku *Martinicova* syna).

V těchto případech jde o dosud neznámé záležitosti, které může ujasnit teprve další bádání. V jiných případech by ovšem k adekvátnímu pochopení stačila i dosavadní literatura.⁴⁴⁾ Týká se to např. (v historiografii dobře známé) výměny názorů mezi českou královskou radou a panovníkem na podzim a v zimě roku 1624, k níž ze Lobkovic na jednom místě své korespondence zajímavě vyjadřuje (ačkoli ani zde není kancléřův postoj zcela jasný): Marek hovoří o „stříznosti“ resp. o „so genannten ‘Klagebrief’“ české královské rady „z konce roku 1624“ (s. 27, 119, 121, 369, 371), přičemž ovšem poplehl dohromady tři různá vystoupení: 1) ostré psaní české královské rady hájící daňová privilegia stavů z 20. října 1624, jež vyvolalo podřádně-nou reakci panovníka (o něm se Lobkovic rozepisuje v listu č. 77); 2) obhajobu stavovských pozic královskou radou z 14. prosince 1624 (kterou má Marek zřejmě na mysli, o které však v Lobkovicě korespondenci není žádná zmínka); 3) memoriaľ (Zdeňka?) Vratislava z Mirovic, Viléma Vřesovce a Pavla Michny, související se zcela jinou epizodou, totiž s povýšením několika novožitých pánů na pány starozitné v roce 1625 (Lobkovic jej v názvacích komentuje v listech č. 86 a 92).⁴⁵⁾

⁴⁴⁾ Opravit je třeba údaj v registru listů č. 91 z 19. března 1625 o „Martinicově propuštění z úřadu nejvyššího komorníka“. Martinic sice opravdu zastával úřad nejvyššího komorníka, avšak jmenován byl (nikoliv propuštěn) teprve 4. dubna 1625. Propuštěn, o kterém se v listu hovoří, se týká jeho administrace české komory, viz Christian D'ELVERT, *Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder, insbesondere Mährens im siebzehnten Jahrhundert III*, Brno 1875, s. 413; František PALACKÝ *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321-417, zde 284; Miloslav VOLF, *Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře*, Sporník archivních prací 27, 1977, s. 3-52, zde s. 42.

⁴⁵⁾ K tématu písemnostem Hugo TOMAN, *Schicksale des böhmischen Staatsrechtes in den Jahren 1620 bis 1627*, Prag 1870, s. 31-59; Josef KALOUSEK, *České státní právo*, Praha 1871, s. 422-426; Christian D'ELVERT, *Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder, insbesondere Mährens im siebzehnten Jahrhundert*, II, Brno 1868, s. 188-193; III, Brno 1875, s. 132; Anton GINDEL, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Leipzig 1894, s. 465-467. Nepochopení kontextu se opte odrazilo v překladu: Nesto o to, že se v říjnovém listu královské rady „podepsali nejvyšší úředníci a soudcové“, nýbrž o to, že se podepsali ve jménu všech českých stavů, s. 341-343). Věta „que saria gran memos[re]ficio del Amo y de su autoridad y des sus sucesores“, vzdávající se k memorii tří novožitých pánů, reprodukuje zase argumentaci podepsaných, nikoliv Lobkovicovo předsvědčení, takže není správné, pokud

Obtíže spojené s určením obsahu korespondence samy o sobě ukazují, jak problematickým základem jsou tyto listy bez důkladné obsahové analýzy, která by musela vzít v potaz další prameny, pro vyklad osobnosti svých pisatelů. Interpretace však naráží ještě na jiné úskali: Marek vychází z předsvědčení, že tzv. písemnosti osobní povahy nabízejí většímu „čistý, cenzurní zpravodíl nezdeformovaný pohled na minulost“ (jejich určení nevyhnutelně je prý „ztráta objektivit vyplývající z jejich samotné podstaty“, s. 22), že se v soudobé osobní korespondenci „rané novověcí pisatelé otevírali ze svých pocitů“ (s. 23) a že si Lobkovic a jeho žena v dopisech „vyznávali své nejlibší city“ (s. 40, podobně s. 44), čímž do značné míry podceňuje míru sebestylizace. Vydané dopisy jsou přitom velmi zajímavým dokladem diskursivního vytváření vlastního obrazu a legitimizace jednání císařova ministra i jeho ženy. Tato stylizace, konstitutivní součástí každého „ego-dokumentu“ (bez ohledu na míru „otevřenosti“ či okruh čtenářů) a klíčové hledisko pro pochopení jeho souvislosti, může mít nicméně k realitě velmi daleko a nelze ji po mém soudu jednoduše vykládat jako věrný odraz toho, jací Lobkovic a jeho žena „doopravdy“ byli.

Za nepřesvědčivé proto považuji Markovy pokusy vyloužit Lobkovicovu osobnost na základě této stylizace doplněné o romantizující „votování“. Spekulative o Lobkovicových pocitech⁴⁶⁾ směřující k pojetí nejvyššího kancléře Lobkovic ve dvacátých letech jako rezignovaného zeslárného mčedníka, zavaleného výčitkami, který „[p]odepsal to, co mu předložili, a spěchal do kostela, aby se vyzpovídal ze svých hříchů“ (s. 101), až jej od dalších zklamání nakonec „osvobodila (...) milosrdná smrt“ (s. 127), patří spíše do španěle beletrie než do kritického dějepisectví (a navíc jsou z velké části parafrázi Josefa Janáčka).⁴⁷⁾ Není těžké podlehnout kouzlu této korespondence, avšak neměli bychom zřetel ze zřetele, že vypovídá z velké míry především o tom, jak Zdeňek Vojtěch a Polyxena chtějí vidět sami sebe.

Marek v registru uvádí, že Lobkovic „[s]ám tento čin hodnotil jako pohrání panovníkovou autoritou“, s. 370-372 (Vratislav z Mirovic je zde navíc mylně určen jako Vratislav z Fínstenu). Těže-li se Lobkovic v této souvislosti v jednom následujícím listě manželky na chování „mnevo víeřos“ na komorním soudě, má tím na mysli právě tyto „novostarozitné“ pány (Marek výraz překládá jako „nové jmenování“, s. 392n.).

⁴⁶⁾ „Pobyt v chrámu představoval pro Zdeňka Vojtěcha prostředek určité relaxace a psychického uvolnění (...) Tady se cítil nejlibše Bohu, k němuž se obracel se svými tužbami a obavami (...) Věra v boží spravedlnost dávala Zdeňku Vojtěchovi naději, že všichni strýčci současněho neuspokojivého stavu budou potrestáni a on sám se dočká zaslouženého uznaní“ (s. 99n.). „Cítil se spojován se svými kancléři“ (s. 101). „Nebylo pro něj lehké zbavit se tíhy spoludopovědnosti za popravy osob, s nimiž je (i) pojila stavovská solidarita a nebo dokonce přátelství“ (s. 118). „Přesto mu jeho předsvědčení nedovolovalo, aby alespoň na chvíli započtyboval o správnosti svého dřívějšího jednání“ (s. 126).

⁴⁷⁾ Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1987, s. 254-256.

Lobkovic a jeho žena, jak dokládají jejich činy i jejich sociální úspěch ve dvacátých letech 17. století, však nebyli pouze pasivními svědky „ztráty starého světa“, nýbrž také velmi pragmatičtými budovateli světa nového, což se plně projevilo v oblasti hmotné, titulární i vztahové a také v kartéře jejich syna. Bez neshledání, ale o to potřebnější analýzy Lobkovicovy politické činnosti a sociálního jednání v konkrétních situacích zůstává kancelářova stylizace (opřažená se o celou řadu sentencí, přísloví a jiných dobových *loci communes*) značně problematickým vodítkem k výkladu Lobkovic-politika.

Závěrem bych rád učinil několik poznámek k Markovu pojetí kanceláře Lobkovic. Osobnost Zdeňka Vojtěcha a jeho ženy, dvoru velmi důležitých postav bělohorské éry, je dějepisectví dobře známa, avšak jejich dosavadní profil (což platí více o Zdeňkovi Vojtěchovi než o Polyxéně) zůstává velmi rozostřený a (jak Marek pěkně dokládá – s. 10–19) také velmi rozporný. Je to dáno tím, že jejich pozůstalost dosud nebyla systematicky probádána a historikům, kteří se s ní seznámili nejlépe (kromě lobkovicových archívů k nim patřil zejména Miloslav Volf, který začal připravovat práci pro Lobkovicovu rehabilitaci), nikdy neposloužila jako základ pro ucelenější pojednání. V úvodu k celé edici Marek dosavadní znalosti shrnuje a také podstatně rozhojňuje, přičemž se polemicky obrací proti několika zažitým klíšé, ať již se týkají Lobkovicovy konfesijní netolerance (s. 85), malého podílu kanceláře na rodinném hospodaření (s. 19, 42, 63, 78) nebo jeho politických cílů (s. 106–127).

Tento náčrt skýtá nepochybně dobrý základ pro rozsáhlejší a podrobnější zpracování Lobkovicova života a lze se těšit, že Pavel Marek svůj pohled na Lobkovic dále prohloubí a propojí. Místy však chvalyhodná snaha o formulování nového pohledu na věc zachází příliš daleko, nebo přistupuje k polemice, aniž by k ní byl skutečný důvod.⁴⁸⁹ Některé razantně znějící korektury dosavadního obrazu si proto zaslouží další ujasnění. Nejsem si např. jist, proč má být právě příkladem Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, který patřil od svého jmenování říšským dvorským radou v roce 1591 až do své smrti 1628 k významným hodnostářům na dvoře Rudolfa II., Matyáše a Ferdinanda II. a strávil od té doby dritou část života při císařském dvoře, od něhož se vzdaloval nanejvýš na krátkodobě „dovoleně“⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Marek se např. kriticky vymezuje vůči mým závěrným týkajícím se rodové solidarity v rámci české aristokratické společnosti, avšak není jasně prok: jeho argumenty (s. 47–53) se točtí v podstatě kryjí s těmi, které jsem uvedl ve své práci (*Svět*, s. 593–599) a nepřináší žádné nové zásadní doklady o hlubší rodové soudržnosti nebo případy intenzivnější rodové politiky v lobkovicckém rodu. Vydaná korespondence mimochodem pěkně dokládá, jak úzké vzájemné vztahy měli lobkovicckí manželé a k blízce sestavenému příbuzenstvu (Berkové, Fünfsenberkové ad.) ve srovnání se vzdalenskými rodovými větvemi. Markův nový argument týkající se Hasišejnských z Lobkovic je, jak jsem uvedl výše, založen na mýlném ztotožnění.

⁴⁹⁰ V roce 1623 si dokonce koupil vlastní dům ve Vídni, s. 42.

dokládáno tvrzení, že „k systematické integraci české šlechty k císařskému dvoru docházelo teprve v případě urozenců, kteří byli plně vychováni v duchu náboženských a politických změn, k nimž došlo po roce 1620“ (s. 8). Volba pohřebišť mimo Vídeň, na kterou se Marek v této souvislosti odvolává (s. 66), není v žádném případě průkazným argumentem: V Čechách se nechávali šlechtici běžně pohřbívati i v následujících desetiletích více méně bez ohledu na své dvorské kariéry (což mimochodem platí i pro Lobkovicovy potomky).

Opět jde po mém soudu rovněž o vymezení Lobkovicova vztahu vůči Španělsku a španělské politice. Marek polemizuje s pausálním vřazováním Lobkovic do čela španělské strany na počátku 17. století, které se přiležitostně objevuje ve starší historiografii (mám neméně pocit, že historikové „španělskou stranou“ obvykle rozuměli skupinu radikálních katolíků v rámci české šlechty, nikoliv obecně skupinu „stipendistů“ španělského krále na císařském dvoře soustředěných kolem španělského vyslance; v tomto smyslu byl jejich názor jistě nepřesný, avšak ne zcela scestný). Markův postřeh je ve svém jádru oprávněný, avšak jsem si již méně jist tím, zda lze v tomto případě argumentovat na základě ostřeji rozlišení mezi Lobkovicem, který prý „sledoval především zájmy Českého království a jeho vládnoucí dynastie“, kterého „nelze podezřít ze zcela účelového prošpanělského aktivismu“ a u kterého se „projevovale silně vědomi zemské příslušnosti“, na straně jedné, a jinými, např. Rumpfem, Trausonem nebo Mollartem, kteří byli podle Marka „zcela oddáni službě španělskému králi“, na straně druhé. Naznačený rozpor mezi osobami, které projevovaly „zcela účelový prošpanělský aktivismus“ a které byly pouhými „loutkami“ v rukou španělských vyslanců či papežských nunciů a Lobkovicem a jinými, kteří „zůstávali vnitřně spjatí s Českým královstvím a jeho tradicemi“ (s. 110n.), bude po mém soudu zapotřebí dále rozpracovat. Cesta k pochopení Lobkovicova postoje by spíše než přes jeho vlnění z čela španělské strany (mezi jejíž hlavní exponenty Marek v pozdějším období řadí i Karla z Liechtenštejna, s. 120) mohla vést přes revizi neadekvátních představ o dvorských „střechách“ (a jejich vůdcích) budovaných jako páte kolony cizích mocností jakožto organizačnímu přínosu raně novověkých dvorů.⁵⁰⁰ Lze se jen těšit, že Markova ohlášená studie pro ČCH otázkou (ve starších pracích skutečně velmi schematicky nazírané) „španělské strany“ a jejího pojmání dále rozpracuje.

Markovo úsilí o Lobkovicovu rehabilitaci je sympatické potud, pokud se snaží Lobkovicovu osobnost zasadit do náležitých souvislostí. Místy však přechází ve zbytečnou apologii. Ve snaze očistit kanceláře od zodpovědnosti za události prvních

⁵⁰⁰ Ivo CERMÁN, *Pojmy „fratke“*, „strana“ a „kabala“ v komunikační praxi dvorů *Leopolda I.*, Český časopis historický 100, 2002, s. 33–54; TÝŽ, *Raimundo Montecuccoli a „válečná strana“ na dvoře Leopolda I.*, Historie a vojenství 51, 2002, s. 568–603; Jeron DUNHAM, *Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals, 1550–1780*, Cambridge 2003, s. 255–257.

desetiletí 17. století, kterou mu přičítala starší historiografie, Marek např. naznačuje (pokud jsem posílel bez adekvátního zdůvodnění), že po Bilé hoře „[p]ouze ohledy na jeho dřívější zaslужby a hluboká vážnost, kterou stále ještě mezi českou šlechtou požíval, zabránily kancelářovu pádu“ (s. 124).⁵¹⁾ Je jisté, že se Lobkovic, uvylky z předbělohorských let na dominantní postavení v rámci české šlechtické obce, musel obřízně vyrovnávat s přeskupováním mocenských vztahů za Ferdinanda II. Významnou roli sehnal mimočinem a nedostatek potomstva, který kanceléři umožňoval upevňovat své postavení budovaním sociálních sítí, jak to právě ve dvacátých letech činili Slavata, Martinec, Valdštejnové, Trčkové, Kinšl a jím. Je také pravděpodobné, že Lobkovic a jeho žena měli (podobně jako řada dalších katolických pánů) značné vyhrady k fundamentální revizi českého zemského zřízení, tak jak k ni došlo ve dvacátých letech 17. století. (Zjišťává otázku, nakolik se v kancelářově odmítnutí zrcadlila skutečnost, že k revizi nebyl přizván.) Převádět však politické myšlení Lobkovic a Karla staršího ze Zerolína na společného jmenovatele (nejasně vymezeného) „zemského vlastnictví“ a úcty k „českým [!] tradicím a svobodám“ (s. 88) znamená přehlížet, že právě Lobkovic a úřad, v jehož čele stál, ve službách tří panovníků vydatně pomáhal při systematickém přístřkování stavovských svobod. Jíž samotné povolání jednacícelitelého Lobkovic do čela české kanceláře přímo z říšské dvorské rady v roce 1599 bylo hrubým zásahem do zemských zvyklostí a vážným precedensem, ohrožujícím zvykové právo české stavovské reprezentace spolurozhodovat o obsazování nejvyšších zemských úřadů. Flagrantním porušením zemského práva pak bylo Lobkovicovo odmítnutí podepsat Majestáta na náboženskou svobodu. Právě české dvorské kanceláři za Lobkovicova působení připisoval mimočinem Zerolín největší zaslужbu na potírání stavovských svobod své země. Lobkovicova „úcta k českým tradicím a svobodám“ (s. 88) a nostalgia za „starým předbělohorským světem, s jehož ztrátou se do smrti nevyrovnal“ (s. 90) je tedy po mém soudu nutno brát přece jen s rezervou a Lobkovicovo „zemské vlastnictví“ bude zapotřebí osvětlit detailněji.

Újhně nakonec bych se proto rád ještě jednou vrátil k onomu tradovanému výroku Zdenka Vojtěcha z Lobkovic o Obnoveném zřízení zemském, který je od dob Antonína Gindelyho uváděn jako doklad kancelářova zásadně odmítavého postoje vůči novému zákoníku. Stručný výrok je součástí dopisu, který Lobkovic zaslal Polyxeně 26. června 1627, několik týdnů po zveřejnění Obnoveného zřízení zemského, v době, kdy byl nový zákoník obsáhle diskutován šlechtickou

veřejností.⁵²⁾ Gindely větu přeložil (aniž by ji očitoval v původním znění) velmi volně: „Glaube mir, mein Engel (...) so wie Gott ein Wunder mit dem Majestatsbrief gemacht und jene, die sich seiner erfreuen, in Scham und Reue versetzt wurden, so werden auch die Anhänger dieser Gesetze sich schämen und Reue empfinden.“⁵³⁾ Podle Markovy transkripcie zní tato věta ovšem poněkud jinak: „Creame, mi angel, como Dios hizo milagro del privilegio Maestat brif de la religion para los herejes, que los que se huelguan y gossaan del, que con estas leyes tambien muchos se hallan corridos y a[ff]repentidos“ (s. 544), což Marek přeložil věrněji (ač také ne zcela doslovně): „Můj andělu, věřte mi, že tak jako Bůh učinil zázrak vydáním Majestátního listu o náboženství, z něhož se kacíř velmi těšili a jenž užívali, tak rovněž z těchto zákonů vzejdou mnozí zahanbení a kající ...“ (s. 546).

Ze srovnání obou překladů je patrné, že Gindely větu podstatně upravil tak, že ve výsledku zněla jako jednoznačný odsudek nového zemského zřízení a jeho tvůrců. Měl ovšem Lobkovic oněmi „mnohými“, kteří budou novými zákony „zahanbení a kající“, skutečně na mysli autory a přívržence Obnoveného zřízení zemského? Nevyrovnával se zde mnohem spíše s českou protestantskou šlechtou, s jejímiž předáky se utkal v roce 1609 a která za svůj nerozvážený odpor proti habsburské dynastii nyní sklízela, co zasela? Jinými slovy řečeno: Srovnával Lobkovic skutečně tvůrce nového zákoníku s tvůrci nenáviděného Majestáta, anebo spíše přesvědčoval Polyxenu (která mu o pár dnů později z Prahy sdělovala, že „všichni jsou užasli a zahanbení novými zákony, s. 549) o tom, že Obnovené zřízení zemské činí za Rudolfovým Majestátem defínitivní tečku? Nové zemské zřízení v paragrafu A 23 výslovně nutilo všechna právní usanovení učiněná ke škodě katolické víry a připravovalo půdu pro vydání známého patentu z 31. července 1627, který české nekatolické šlechtě nařizoval srovnat se s panovníkem ve víře, nebo opustit zemi.⁵⁴⁾ Mátn za to, že původní znění kancelářova dopisu umožňuje úplně jiné čtení této pasáže, než s jakým přišel Gindely a které od něj přejali další autoři, přičemž Lobkovicova kritika nesměřuje k tvůrcům Obnoveného zřízení zemského, nýbrž naopak k těm, kteří svou rebelii zavedli České království tam, kde se nacházelo v době, kdy psal Lobkovic svůj list: Bůh učinil zázrak s Majestátem na náboženskou svobodu pro kacíře, takže mnozí z těch, kteří se z něj radovali, budou nyní těmto zákonům zahanbení a kající ...

Nechci přitom v žádném případě tvrdit, že byl Lobkovic novým zákoníkem naštén. Cinci pouze upozornil na to, že věta, která je jediným zaznamenaným sta-

⁵¹⁾ Rovněž A. GINDELY, *Waldstein 2*, s. 33n., soudil, že Lobkovic byl od roku 1626

„eine in Ungnade gefallene Person“ a že „man ihn zu den Todten zählen könnte“. Je třeba ovšem připomenout, že Gindely tento názor formuloval jako podpůrný argument k (mylné) hypotéze o zneuznání Lobkovicovi coby inspiřatorovi tzv. kapucinských relaxi namířených proti Albrechtovi z Valdštejna.

⁵²⁾ Josefa V[ítězslav] ŠIMÁK, *Několik příspěvků k českým dějinám právním z let 1625-1630*, Sborník věd právnických a státních 11, 1911, s. 90-118, zde s. 109-117.

⁵³⁾ A. GINDELY, *Waldstein 2*, s. 33 (zvyřazení kurzívou P. M.).

⁵⁴⁾ Jiří MIKULEC, *Rekatolizace šlechty v Čechách. Cí je země, toho je náboženství*, Praha 2005.

noviskem nejvyššího kancléře k Obnovenému zřízení zemskému (kromě ní víme pouze, že kancléř nebyl přizván do přípravných komisí) a která podstatně ovlivnila pohled dějepisceví na postoj kancléře Lobkovic po Bílé hoře, má daleko k oné jednoznačnosti, s níž bývá citována, a že je ji možno číst zcela odlišně. Tento dvojsmyslný výrok nejvyššího kancléře je možná úplně největší hádankou z celé hádan-kovité korespondence lobkovických manželů.

Nechtěl bych, aby vznikl mylný dojem, že si Markova edice zaslouží pouze vyhrady. Opravy, doplnění a náměty k diskusi shrnuté v tomto příspěvku v žádném případě nemají popřít velké badatelské nasazení Pavla Marka a zcela nespornou užitečnost jeho edice, bez níž by se korespondence Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny sotva kdy dostala do širšího povědomí historiků (včetně autora těchto řádek). Pavel Marek odvedl obrovský kus kvalitní editiční práce a s prospěchem podnikl rovněž doplňující pramenné pátrání (nunciatury, některé soubory španělské a italské korespondence v lobkovickém rodinném archivu), které, jak lze doufat, zúročí při další badatelské práci. Jeho edice přináší velmi dobrou transkripci textu a (až na nepatrné výjimky) spolehlivé datování dopisů. Důležitou pomůckou je překlad dopisů, který výborně poslouží k první orientaci. Je ho nicméně třeba chápat spíše jako pomůcku k práci s edicí než jako věrné přelomčení obsahu korespondence. Důrazně je třeba varovat před mechanickým přebíráním informací obsažených v českém překladu bez přihlednutí ke španělskému znění. Stejně tak je třeba kriticky prověřovat údaje ve vědeckém aparátu, neboť se editor při identifikaci osob často nechal vést (a zavisť) pouhou intuící.

Žádná edice se jistě neobejde bez chyb, avšak v této edici je jich bohužel velmi mnoho. Je to jisté dáno i nezájmem předchozích badatelských generací o lobkovický archiv, kvůli kterému Markova práce do značné míry zůstává pionýrským počinem. Hlavní problém nicméně spatřuji v tom, že příprava takto nesnadných textů k vydání přesahuje možnosti jedince a rozhodně nevystačí s pouhým jazykovým lektorováním (k němuž lze v tomto případě vznést rovněž řadu výhrad), ale vyžaduje – má-li výsledek odpovídat stanoveným nárokům – širší spolupráci.

IV

LITERATURA

Řídí redakční rada:

Jiří MIKULEC (vedoucí redaktor)

Martin HOLÝ (výkonný redaktor)

Ivo BARTEČEK, Pavel BĚLINA, Lenka BOBKOVÁ, Václav
BŮŽEK, Radek FUKALA, Martina GREČENKOVÁ, Zdeněk
HOJDA, Tomáš KNOZ, Antonín KOSTLÁN, Eduard MAUR,
Jaroslav PÁNEK, Svatava RAKOVÁ, Noemi REJCHRTOVÁ,
Tomáš STERNECK, Petr VOREL

FOLIA HISTORICA BOHEMICA

23

Historický ústav
Praha 2008